بەشی یەکەم

فەزڵەکانی جیهاد

لە پێناوی خوای گەورەدا

شێخ عبداللە عزامی فەلەستینی

وەرگێڕانی

ئیمام عبداللە

پێداچوونەوەی

ئەبو هەنائی بەغدادی

لا إله إلا الله

بسم الله الرحمن الرحيم

إتحاف العباد بفضائل الجهاد

للأمام الشهيد | عبدالله عزام

الجزء الاول

فەزڵەکانی جیهاد

لە پێناوی خوای گەورەدا

لەبەر ڕۆشنایی قورئان و فەرموودە صەحیحەکان

دانانی شێخی تێکۆشەر

عبداللە عەزام فەلەستینی

وەرگێڕانی

ئیمام عبداللە

پێداچوونەوەی

ئەبو هەنائی بەغدادی

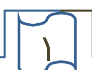
تەخریجی فەرموودەکان

لەسەر بەرتوکەکانی زانای پایە بەرز شێخ محمد بن ناصر الدین الالبانی کراوە

ڕەحمەتی خوای لێ بێت

بەشی یەکەم

فەزڵی شەهید بوون

پێشەکی

بسم الله الرحمن الرحيم

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله، اللهم لا سهل إلا ما جعلته سهلا وأنت تجعل الحزن إذا شئت سهلا..

أما بعد.

((بُعِثتُ بالسَيفِ بَينَ يَدَي الساعَة حَتى يُعبَدَ الله تَعالى وَحدَهُ لا شَريكَ لَهُ، وَ جُعِلَ رِزقِي تَحتَ ظِلِ رُمحِي وَجُعِلَ الذُلَ والصَغارَ على مَن خالَفَ أمري، وَمَن تَشَبَهَ بِقَومٍ فَهوَ مِنهُم)).[1] واتە: من نێردراوم بە پێغەمبەری خوا، کە هەتا دوا ڕۆژ بە شمشێر (سەیف) جەنگ و جیهاد و کوشتار بکەم، هەتا خوای گەورە بە تەنها بپەرسترێت و شەریکی بۆ بڕیار نەدرێت، واتە هەتا بە تەواوەتی تەوحید و یەکتا پەرستی لەسەر ڕووی زەوی بەرقەرار دەبێت و حوکم هەر بۆ خوای گەورە دەبێت، وە ڕزق و ڕۆزیشم بۆ کراوەتە ژێر سێبەری نێزە (رمح)ەکەمەوە، واتە (فەیئو غەنیمەت)، وە هەرکەسیش پێچەوانەم بکات لەم کارەدا و لەم ڕێگای من لابدات، تەنها ڕیسوای و زەلیلی بۆ دەمێنێتەوە، وە هەرکەس خۆی بچوێنێت بە هەر گەل و هۆزێکی دیکەوە، ئەویش لەوانە، واتە لەمن نییە)).

[1] صحيح: رواه احمد في المسند برقم (٤٩٤٤) و (٤٥٨٩) عن عبدالله بن عمر بن الخطاب القرشي، و رواه الطبراني في (مسند الشاميين) برقم (١٢١١) ، و رواه البيهقي في (شعب الايمان) برقم (١١٩٨) ، و رواه (ابن شيبة) برقم في (المصنف) برقم (١٩٠٠٦) و (١٩٠٤٢) و (٣٢٣٦١)، و رواه الطحاوي في (المشكاة الاثار) برقم (١٩٨) ، و رواه أيضا الامام (ابن المبارك) و (خطيب البغدادي) في كتاب (الجهاد) و (الفقيه والمتفقيه) عن طاوس بن كيسان اليماني، وأيضا عن انس بن مالك بن نضر بن ضمضم البخاري، برقم (٧٥٨)، و (١٠٤)، و صححه الالبانى رحمه الله في (صحيح الجامع الصغير للسيوطي) برقم (٢٨٣١) و (مشكاة الفقر) برقم (٢٤) و (صحيح الجامع الصغير) برقم (٢٨٢٨) وقال الالبانى وهذا حديث صحيح و رجاله كلهم ثقات، و صححه شيخ المحدثين احمد شاكر المصري في تخريجه لكتاب مسند امام أحمد بن حنبل رحمهم الله تعالى أجمعين ....

الحمدلله بۆ ئەوەی كە خوای گەورە فەزڵی ئەم كارەی پێدام، كە كتێبێك لەسەر باشترین و خۆشەویست ترین كردار لای خوای گەورە بكەمە سەر زوبانی كوردی، بۆ هەموو برایانی یەكتاپەرست لە تەواوی ناوچەكانی كوردستان و غەیری كوردستان.

ئەم كتابەی شێخ (عبدالله عەزام) كە دایناوە، دیارە هەر تەنها باس لە فەزڵی شەهید بوون ناكات، بەڵكو زنجیرەیەكی داڕێژراوە لەسەر فەزڵی جیهاد كردن لە پێناوی خوای گەورەدا، وە شەهید بوونیش وەك بەشێك لەم زنجیرەدا، دیارە ئەمەش هەر جۆرێكە لە كتابە بە نرخەكەی (ئیبن نوحاسی دیمەشقی) كە بەناوی (مشاريع الاشواق) دایناوەو، كە وابزانم الحمد لله ئەویش چەند زنجیرەیەكی لێ كراوە بە كوردی، بەلأم ئەوەی من پێم خۆشە باسی بكەم لەم كتابەی (عبدالله عەزام) ئەوەیە كە شێخ فەرموودەكانی لەگەڵ جیهادی ئەمڕۆی ئوممەتی ئیسلامیدا پێكەوە گرێداوەو، خوێنەر بە شێوازێكی ڕوون و ئاشكرا تر لە فەرموودەكان تێئەگات.

چونكە ئەمڕۆ ئەوەی ئێمە بەدەستییەوە گیرۆدەین، تێنەگەیشتنی موسوڵمانانە لە واتاو فەهمی ئایەتەكانی قورئان و فەرموودە صەحیحەكان، بەلام والله أعلم لەم كتابەدا بەشێوەیەكی گشتی خوێنەر لە فەهم و مەبەستی فەرموودەكان حاڵی ئەبێت.

پاشان ئەوەی باس كراوە نزیكەی (٣٥) فەرموودەی صەحیحە لەسەر فەزڵەكانی شەهید بوون، ئەمەش دیارە خۆمان چەند فەرموودەیەكمان بۆ زیاد كردوون، وە پێم خۆشە ئەوەش باس بكەم برای موجاهید مان (ئەبو یەحیای لیبی) خوای گەورە بە شەهیدی قبول بكات، كە مانگی ڕەمەزانی ئەمساڵ لە شاخەكانی (وەزیرستان) بەهۆی بۆردومانی فڕۆكەكانی سوپای ئەمریكاوە شەهید بوو، كتابێكی دیكەی داناوە لەسەر فەزڵی شەهید بوون بەناوی: ((الأَرْبَعُونَ فِي فَضْلِ الشَّهَادَةِ وَطَلَبِ الْحُسْنَى وَزِيَادَةٍ))، دیارە مەبەستی ئەم ناوەش پێی، باس كردن و شەرحی (چل) فەرموودەی صەحیحە لە بارەی فەزلَ و گەورەیی شەهید بوون لە پیناوی خوای گەورەدا، كە زۆر پێویستە برای موجاهید ئەم كتابەش بخوێنێتەوە، وە منیش هەوڵم داوە لە زۆربەی شوێنەكاندا بگەڕێمەوە سەری و، ئەوەی بە پێویستم زانیبێت

بۆ شەرح و راڤەی فەرموودەکان سودم لێ بینیوە و، وەرم گرتووە، چونکە زۆربەی شەرح و راڤەی زانایانی سەلەف و فەرموودەناسی بۆ فەرموودەکان تێدا باس کراوە.

بە پشتیوانی خوای گەورە لە زنجیرەکانی داهاتوودا، باسەکانی دیکەی ئەم کتێبەش بە زنجیرە باس ئەکەین، کە بریتین لە:

- فضائل الهجرة.
- بيعة الجهاد مشروعة في الإسلام .
- جهاد النساء.
- الرباط .
- البيعة في الحرب .
- القتال بين المسلمين.
- الجهاد وقتال الأعداء .
- رعاية أسر المجاهدين والشهداء .
- حرمة نساء المجاهدين.
- من أنواع الجهاد.
- النية وأسباب النصر.
- الخيل .
- العهود والرسل.
- الحراسة.

عبدالله عەزام بە ماوەیەکی زۆر کەم پێش شەهید بوونی ئەم کتابەی نووسی، بەڵام (قدرالله وماشاء فعل) قریا نەکەوت درێژە بدات بە تەواوی باسەکانی دیکە و، شیخ لە بیشاوەر بەهۆی تەقینەوەیەکەوە کە لەسەر ڕێگای مزگەوت بۆی دانرابوو شەهید بوو (نحسبه كذلك والله حسيبه)، بەڵام ئەگەر کەسێك ئەمەش بخوێنێتەوە، پاش تەواو بوونی تەمەنا ئەکات بگات بە نزیك ترین شوێن بۆ جیهاد و، شەهید بوون.

خوای گەورە پاداشتی برامان ئەبو هەنائی بەغدادی بداتەوە، لەسەر پێداچوونەوەی ئەم نامیلکە موتەوازیعە، خوای گەورە بۆی بکاتە بەری رەنجی لە ڕۆژی دواییدا، لەو ڕۆژەدا کە تەنها کردەوە چاکەکان دەمێنێتەوە بۆ مرۆڤەکان. امین

أخوكم في الله / امام عبدالله

باسی یەکەم

(فضل الشهادة)

فةزلَى شةهيد بوون

فةزلَةكان

١) بؤني خويَني شةهيد وةك بؤني ميسك واية (رائِحَةُ دَمِهِ كَالمِسكِ) :

ئەبو هورەيرە رەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموويەتى: ((والَذي نَفسي بِيَده لا يكلم أحد في سبيل الله – والله أعلم بمن يكلم

في سبيله- إلا جاء يوم القيامة اللون لون الدم، والريح ريح المسك)). **یان له ریوایەتێكی تردا هاتووه دەفەرموێت:** ((ما مِن مَكلومٍ يُكلَمُ في سبيل الله إلا جاءَ يَومَ القيامَةِ وَ كَلمُهُ يَدمَى اللون لَون دَمِ والِّرِيحُ رِيحُ مسك)).[1] **واتە : سوێندم بەوەی كە گیانی منی بەدەستە، هیچ كەسێك لە پێناوی خوای گەورەدا بریندار نابێت – وە هەر خوای گەورەش زانایە بەوەی كێ لە پێناوی ئەودا بریندار دەبێت - ئیلا لە رۆژی دواییدا كە دێتە بەر حزوری خوای گەورە برینەكەی كە خوێنی لێ دێت ، رەنگەكەی رەنگی خوێنە ، وە بۆنەكەشی بۆنی میسكە)).**

يُكلَم: واتە برین.

سبحان الله، ئێمە لە ئەفغانستان زۆرێك لە شەهیدەكانمان بینی، كە بۆنی خوێنیان وەك بۆنی میسك وابوو، وەك گەنجی تێكۆشەر: یەحیا سنیور كە لە شاری (جدە)وە هاتبوو، وە هاشم دەیلەمی كە لە (یەمەن)وە هاتبوو، وە عبدالواحد البغمانی، وە بۆخۆشم لە گیرفانمدا نامەیەكم هەڵگرتبوو، كە چەند دڵۆپە خوێنێكی لە خوێنی عبدالواحید پێوە بوو، كە ماوەی دوو مانگ لە گیرفانمدا بوو، هەر بۆنی میسكی لێوە دەهات !

یەكێكی تر لە موجاهیدەكان دەگێڕێتەوە: والله لە دووری پەنجا مەترەوە هەستم بە بۆنی خۆشی شەهیدەكان كردووە، وە دوای ئەوەی گەرامەوە بۆ ماڵەوە خێزانەكەم لەی پرسیم ئەو بۆنە خۆشەت لە كوێ داوە لە خۆت ؟!

٢)خۆشەویست ترین دڵۆپ و تنۆك لای خوای طەورة (أحب القطرات إلى الله) :

لە فەرموودەیەكی (حەسەن) دا ئەبو ئومامە رەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((لَيسَ شَيء أَحَبُ إلى الله مِن قَطرَتَيَن

[1] متفق عليه : رواه البخاري (٥٥٣٣) في الذبائح والصيد، ومسلم (١٨٧٦) في الإمارة، واحمد في مسنده ، والحديث مشهور في كتب الحديث .

وَأَثَرَين، قَطرَةٌ مِن دموعٍ في خَشيَةِ الله وَقَطَرةُ دَمٍ تُهراقُ في سَبيلِ الله، وَأما الأَثَرَان فَأَثَرٌ في سَبيلِ اللهِ وَأَثَرٌ في فَريضَةِ مِن فَرائِضِ الله)).[1] **واتــه: هــیچ شــتێك لای خــوای گــەوره خۆشەویست تر نییه له دوو دڵۆپ (تنۆك) و پاشماوه، تنۆكێك له فرمێسكی گریانی ترسان له خوای گەوره، وه تنۆكه خوێنێك كه ڕژابێت لـه پێنـاوی خـوای گـەورەدا، وه هـەروەها دوو پاشماوه و ئەسەرەكەس، بریتین له: پاشماوەیەك له پێناوی خوای گەوره، وه پاشماوەیەك لـه فەریزەیەك له فەرائیزەكانی خوای گەوره)).**

خشية : واته ترس.

أثــر فــي ســبيل الله: **واتـه پاشماوەیـەك لـه جیهاده، چـونكه مەبەسـت لـه دەستەواژەی (في سبيل الله) به تەنها، پێی (جیهاد) كردنه، وەك شێخی فـەرموودەناس (ئـیبن حەجەری عەسقەلانی) له (فتح الباری)دا فەرموویەتی.**

وه وشـەی (جیهـاد) ئەگـەر بـەكار هێنـراو هـاتبو بەتـەنها، ئـەوه وەك (ئـیبن ڕوشـد) دەفـەرموێت: **((وكلمة الجهاد إذا اطلقت إنما تعنـي قتـال الكفـار بالسـيف، يسـلموا أو يعطوا الجزية عن يد وهـم صـاغرون)).**
واته: وشەی جیهاد ، ئەگەر بەتەنها هات و بەكار هێنرا، مەبەست پێی قیتال و كوشتاری بـێ باوەڕانه به شمشێر، هەتا موسوڵمان دەبن، یان جزیـه و سـەرانه لەسـەر دەست دەدەن و، بـه ڕسوایی و زەلیلی دەمێننەوه)).

٣) شەهید ئیَی خۆشە بطەرِیَتەوە بۆ دونیا (الشهيد يحب أن يرجع إلى الدنيا):

ئەنەسی كوری مالیك له پێغەمبەری خواوه (صلى الله عليه وسلم) بۆمان دەگێڕێتـەوه فەرموویـەتی: ((ما من أحد يموت له عند الله خير أن يرجع إلى الدنيا، وإن له الدنيا وما فيها إلا الشهيد لما يرى من فضل الشهادة، فإنه يسره إلى الدنيا فيقتل مرة اخرى)). **یـان**

[1]) حسن: رواه الترمذي برقم (١٦٦٩) وحسنه الالباني رحمه الله في صحيح سنن الترمذي، ومشكاة المصباح، وصحيح الترغيب والترهيب برقم (٣٣٢٧)، و (٣٨٣٧). وقال حديث حسن .

لە ریوایەتێكی تـردا دەفـەرمووێت: ((مَا أَحَدٌ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا وَلَهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا الشَّهِيد يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ لِمَا يَرَى مِنْ الْكَرَامَةِ)).[1] **واتە: هیچ كەسێك پاش چوونە بەهەشت، ئاواتە خواز نییە بگەڕێتەوە بۆ دونیا، تەنها شەهیدە كە ئاواتە خوازە بگەڕێتەوە دونیـاو، دە جـاری تـر لـە پێنـاوی خـوای گـەورەدا بكوژرێتەوە، لەبەر ئەو ڕێزو كەرامەتەی كە نیشانی ئەدرێت پاش شەهید بوونی)).**

زانایان جیاوازیان هەیە لە بارەی هۆكاری ناونانی كوژراو لە پێناوی خوای گەورەدا بە شەهید، ئیمامی ئەزهـەری دەفـەرموێت: چـونكە خـوای گـەورە و، پێغەمبەرەكـەی (صـلى الله علیە وسلم) شاهیدی چونە بەهەشـتیان بـۆ داوە، وە نـەضری كـوری شـومەیل دەفـەرموێت: كەسی شەهید زیندووە، وە بۆیە وایان پێ وتراوە چـونكە ئـەوان لای خـوای گـەورە زینـدون، وە دەشڵێن چونكە فریشتەی ڕەحمەت گیـانی دەكێشـن و، ڕۆحەكـەی دەبەنـەوە، وە دەشـڵێن: چونكە شاهیدی ئیمانی بۆ دراوە، وە كۆتایی كارەكانیشی رواڵەتەن بـە خێـر تـەواو بـووە، وە دەشـڵێن: چـونكە خوێنەكـەی لـە ڕۆژی دواییـدا شـاهیدی بـۆ دەدات، وە دەشـڵێن: چـونكە ڕۆحەكەی دەچێتە (دار السلام) وە ڕۆحی كەسانی دیكە ئەم شوێنە نـابینن، تـەنها لـە ڕۆژی دواییدا نەبێت.[2] والله أعلم

٤) شەهید جێگاكەی (فیردەوسی ئەعلا)یە لە بەهەشتدا:

ئەنەسـی كـوری مالیـك ڕەزای خـوای لەسـەر بێـت دەگێڕێتـەوە: (ئومـو ڕەبیعـی كچـی بەراء) كە دایكی (حارثەی كوری سوراقەیە)ە، هات بۆلای پێغەمبەری خـوا (صـلى الله علیـە وسلم) بە گریانەوە و ووتـی: ((يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَلَا تُحَدِّثُنِي عَنْ حَارِثَةَ -وَكَانَ قُتِلَ يَوْمَ بَدْرٍ أَصَابَهُ سَهْمٌ غَرْبٌ- فَإِنْ كَانَ فِي الْجَنَّةِ صَبَرْتُ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ اجْتَهَدْتُ عَلَيْهِ فِي الْبُكَاءِ)). **واتـە: ئەی پێغەمبەری خوا پێم ناڵەی كورەكەم ئێستا لـە كوێیـە؟ - چـونكە كورەكـەی لـە جـەنگی**

---

[1]) متفق علیه: رواه البخاری ومسلم والترمذي واحمد .

[2] **) دەتوانیت بگەڕێیتەوە بۆ كیتابی** (شهداء الصحابة) **كە زیاتر لە (٧٠) هۆكار باس دەكات لە ناو نانی كەسی كوژراو لە پێناوی خوای گەورەدا بە شەهید.**

بەدر تیرێكی وێڵ لێیداو كوژرا- ئەگەر لە بەهەشتایە ئەوە ئارام ئەگرم، خۆ ئەگەر وا نەبێت، ئەوە ژێرنابمەوە لە گریان)). پێغەمبەری خوا پێی فەرمووو: ((يَا أُمَّ حَارِثَةَ إِنَّهَا جِنَانٌ فِي الْجَنَّةِ وَإِنَّ ابْنَكِ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى)) **واتە: دایكی حاریسە – مژدەبێت- ئەو لە بەهەشتەكانی بەهەشتە، وە كورەكەت فیردەوسی ئەعلای بە نسیب بووە)).** [1].

ئەنەسی كوری مالیك دەگێڕێتەوە: (حارثە) زۆر بچوك بوو، ئێشتا باڵغ نەبوو بو. كە تیرێكی وێڵ هاتوو لێیدا و شەهید بوو.

وە لە فەرموودەیەكی تردا كە ئیمامی بوخاری ڕیوایەتی كردووە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((إن في الجنة مائة درجة أعدها الله للمجاهدين في سبيل الله ، ما بين الدرجتين كما بين السماء والأرض ، فإذا سألتم الله فسألوه الفردوس فإنه أوسط الجنة وأعلى الجنة - أراه قال - وفوقه عرش الرحمن ، ومنه من الفردوس الأعلى تفجر أنهار الجنة)) **واتە: لە بەهەشتدا شوێنێك هەیە (سەد) پلە بەرزی هەیە، خوای گەورە ئامادەی كردووە بۆ ئەو موجاهیدانەی كە لە پێناوی ئەودا جیهاد ئەكەن، بەینی هەموو پلەیەكیش بە ئەندازەی بەینی نێوان ئاسمان و زەوییە، جا ئەگەر داوای بەهەشتان لە خوای گەورە كرد ئەوە داوای (فیردەوس) بكەن، چونكە (فیردەوس) ناوەراستی و بەشی سەرەوەی بەهەشتە- یان بەرزترین پلەیەتی، وە لەسەرو ئەویشەوە عەرشی رەحمانە، واتە عەرشی خوای گەورەیە، وە لەوێشەوە (فیردەوسی ئەعلا) ئاوەكانی بەهەشت هەڵ ئەقوڵێن و دێنە دەرەوە)).**

---

[1]) صحيح: رواه البخاري.

تەواوی فەرموودەكە بەم جۆرەیە لە صەحیحی بوخاریدا:

((عن أَنَس بْن مَالِكٍ أَنَّ أُمَّ الرُّبَيِّعِ بِنْتَ الْبَرَاءِ -وَهِيَ أُمُّ حَارِثَةَ بْنِ سُرَاقَةَ- أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَلَا تُحَدِّثُنِي عَنْ حَارِثَةَ -وَكَانَ قُتِلَ يَوْمَ بَدْرٍ أَصَابَهُ سَهْمٌ غَرْبٌ- فَإِنْ كَانَ فِي الْجَنَّةِ صَبَرْتُ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ اجْتَهَدْتُ عَلَيْهِ فِي الْبُكَاءِ، قَالَ: ((يَا أُمَّ حَارِثَةَ إِنَّهَا جِنَانٌ فِي الْجَنَّةِ وَإِنَّ ابْنَكِ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى)) رواه البخاري

كەواتە سوننەت وایە ئەگەر بەندە داوای بەهەشتی كرد لە خوای گەورە، ئەوە داوای فیردەوسی ئەعلا بكات.

٥) رِؤحى شةهيدةكان دةضيَتة ناو جيكلَدانةى تةيرى سةوزةوة:

لە عبداللە ی كوری مورەوە ئەویش لە مەسروقەوە دەگێڕێتەوە پرسیارمان كرد لە عبداللە ی كوری عەباس لەبارەی واتای ئەو ئایەتەی كە خوای گەورە لەبارەی شەهیدەوە دەفەرموێت:

﴿ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله أمواتا بل أحياء عند ربهم يرزقون﴾ واتە: وا نەزانن ئەوانەی لە ڕێگای خوادا كوژراون مردون، بەڵكو ئەوان زیندون بە ژیانی بەرزەخی و، لای پەروەردگاریان ڕۆزی ئەدرێن)).

(عبدالله)ش فەرمووی: ئێمەش هەر لەبارەی ئەمەوە لە پێغەمبەری خوامان پرسیوە (صلى الله عليه وسلم) ئەویش فەرمووی پێمان: ((أَرْوَاحُهُمْ فِي جَوْفِ طَيْرٍ خُضْرٍ لَهَا قَنَادِيلُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَسْرَحُ مِنْ الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ ثُمَّ تَأْوِي إِلَى تِلْكَ الْقَنَادِيلِ، فَاطَّلَعَ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ اطِّلَاعَةً فَقَالَ: هَلْ تَشْتَهُونَ شَيْئًا؟ قَالُوا: أَيَّ شَيْءٍ نَشْتَهِي وَنَحْنُ نَسْرَحُ مِنْ الْجَنَّةِ حَيْثُ شِئْنَا!، فَفَعَلَ ذَلِكَ بِهِمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَلَمَّا رَأَوْا أَنَّهُمْ لَنْ يُتْرَكُوا مِنْ أَنْ يُسْأَلُوا قَالُوا: يَا رَبِّ نُرِيدُ أَنْ تَرُدَّ أَرْوَاحَنَا فِي أَجْسَادِنَا حَتَّى نُقْتَلَ فِي سَبِيلِكَ مَرَّةً أُخْرَى فَلَمَّا رَأَى أَنْ لَيْسَ لَهُمْ حَاجَةٌ تُرِكُوا)) **واتە: ڕۆحی شەهیدەكان لە ناو جیكڵدانەی تەیری سەوزدان، بەشەودا ئەچنە ناو چرای ئاڵتونییەوە كە هەڵواسراون لە سایەی عەرشدا، وە بە ڕۆژیشدا بەناو باخ و ئاوەكانی بەهەشتدا ئەگەڕێن، كە شەویش ئەهاتەوە ئەچونە ناو چرا ئاڵتونییەكان كە بە عەرشەوە هەڵواسرابوون، خوای گەورە پێیان دەفەرموێت: شتێكتان ئەوێت، یان حەزتان لە شتێك هەیە؟ سێ جار ئەمەی پێ فەرموون: كاتێك شەهیدەكان زانیان كە ئەوان هەر پرسیاریان لێ دەكرێت، وتیان ئەی پەروەردگار : ئێمە ئەمانەوێت ڕۆحەكانمان بگێڕیتەوە**

بۆناو لاشەمان، هەتا جارێکی تر لە پێناوی تۆدا بکوژرێینەوە، خوای گەورە کە بینی هیچیان پێویست نییە، وازی لێ هێنان)).[١]

بەڵێ شەهیدەکان زیندون:

ئێمە لە ئەفغانستان کۆمەڵێك نیشانەو بەڵگەمان بینی کە مرۆڤ هەست بەوە دەکات شەهیدەکان زیندون.

عومەر حەنیف بۆی باس کردم، ووتی: بەدەستی خۆم دوازدە (١٢) گۆری شەهیدەکانم کردەوە، یەك دانەم نەبینی لەو شەهیدانە کەلاشەی تێك چوو بێت، وە هەندێك یانم بینی کە ڕیشیان لێهاتبوو، وە نینۆکیان درێژ بوو بوویەوە لە قەبرەکانیاندا.

وە چیرۆکی دکتۆر (بابرك) کە لە ناوچەی (الاورغون) شەهید بوو، وە جەنازەکەیان هێنا بۆ (بابی) لە بیشاوەر، کاتێك منداڵەکانی گەرانەوە لە قوتابخانە، و لەلای سەری جەنازەکەیەوە وەستان، بینیم دکتۆر ئەگریا و فرمێسك بە روخساریدا ئەهاتە خوارەوە.

ئەمەش لە کەراماتی خوای گەورەیە کە نیشانی موجاهیدەکانی ئەدات، وە زۆرێك لە موجاهیدەکان ڕۆژانە ئەم کەراماتانە ئەبینن.

برایەکی کورد لە موجاهیدەکانی ئەفغانستان بۆی گێڕامەوە، برایەکی کورد لە سەنگەرەکەیدا شەهید بوو، پاش ئەوەی تەرمەکەیمان هێنایەوە، ویستمان کلاشینکۆفەکەی لێ بسەنین کە لە دەستیدا توند گرتبوی، هەرچەند هەوڵمان لەگەڵدا هەر تەسلیمی نەکرد، هەتا ئەمیرمان بانگ کرد، ئەویش هاتوو پێی ووت: فلاّن پێویستمان بە چەکەکەی دەستە بمان دەرەوە، براکانت زۆریان پێویستە، ئەو برا کوردە سوێندی خوارد، کە برا شەهیدەکە دەست بەجێ سیلاحەکەی تەسلیم کردو دەستی کردەوە، سبحان الله موجاهیدی گوێڕایەڵ و موتیع بۆ ئەمیر پاش شەهید بوونیشی هەر گوێڕایەڵە !

---

[١]) صحيح: أخرجه مسلم (١٨٨٧) .وجاء الحديث عند أحمد وأبي داود عن ابن عباس - رضي الله عنهما-

٦) فەزڵی شەهیدەکانی جەنگی ئوحود:

له ڕیوایەتێکی ئیمامی (ئەبو داود)دا بەم لەفزە عبدالله ی کوڕی عەباس بۆمان دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بە هاوەڵەکانی فەرموو: ((لَمَّا أُصِيبَ إِخْوَانُكُمْ بِأُحُدٍ جَعَلَ اللَّهُ أَرْوَاحَهُمْ فِي جَوْفِ طَيْرٍ خُضْرٍ تَرِدُ أَنْهَارَ الْجَنَّةِ تَأْكُلُ مِنْ ثِمَارِهَا، وَتَأْوِي إِلَى قَنَادِيلَ مِنْ ذَهَبٍ مُعَلَّقَةٍ فِي ظِلِّ الْعَرْشِ، فَلَمَّا وَجَدُوا طِيبَ مَأْكَلِهِمْ وَمَشْرَبِهِمْ وَمَقِيلِهِمْ قَالُوا: مَنْ يُبَلِّغُ إِخْوَانَنَا عَنَّا أَنَّا أَحْيَاءٌ فِي الْجَنَّةِ نُرْزَقُ؛ لِئَلَّا يَزْهَدُوا فِي الْجِهَادِ، وَلَا يَنْكُلُوا عِنْدَ الْحَرْبِ، فَقَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ أَنَا أُبَلِّغُهُمْ عَنْكُمْ قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿**وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ**﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ)).[١] **واتە: کاتێك برا موجاهیدەکانتان لە جەنگی ئوحودا پێکران، خوا گیانی ئەوانی کردە ناو پەلەوەری سەوز، و ئەچوون بۆ سەر ڕووبارەکانی بەهەشت و بەری میوەکانیان ئەخوارد، کە شەویش ئەهات ئەچوونە ناو چرای ئاڵتونییەوە، کە هەڵواسرابوون لە سایەی عەرشدا، کاتێك برا شەهیدەکانتان ئەو خواردن و خواردنەوەو شوێنی حەوانەوە خۆشەیان بینی وتیان: کێ بێت بە برا موجاهیدەکانمان بڵێت و ڕابگەیەنێت کە ئێمە زیندوین و خوا ڕۆزیمان ئەدات، نەوەك تەمەڵی بکەن لە جیهادو سارد ببنەوە لەشەر کردن، جا خوای گەورە هاتە جواب لە قسەکەیان و پێی فەرموون: (من پێیان ڕائەگەیەنم لە ئێوەوە) وە خوای گەورە دوای ئەمە ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە:**

﴿ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله أمواتا بل أحياء عند ربهم يرزقون * فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُون * يسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ واتە: وا نەزانن ئەوانەی لە ڕێگای خوادا کوژراون مردون، بەڵکو ئەوان زیندون بە ژیانی بەرزەخی و، لای پەروەردگاریان ڕۆزی ئەدرێن، وە دڵخۆشن بەوەی خوای گەورە بە فەزڵی خۆی پێیان ئەبەخشێ، وە مژدەش ئەدەن بەوانەی هێشتا پێیان نەگەیشتوون و

[١]) حسن: رواه احمد وأبو داود برقم (٢٥٢٠) وحسنه الالباني في صحيح سنن ابي داود.

بەجێ ماون، پێیان ئەڵێن: نەترسیان لەسەرەو نە غەمباری ئەبینن، زۆر شادومانن و مژدە ئەدەن بە نیعمەتەكانی خواو فەزڵی خوا، وە بەراستی خوای گەورە پاداشتی باوەر داران ون ناكات)).

((نكل)): نكص وجبن : واتە كۆڵدان و ترسنۆكی.

قاضي (عەیاض) رەحمەتی خوای لەسەر بێت فەرموویەتی:

((فيه أن الأرواح باقية لا تفنى ، فينعم المحسن ، ويعذب المسيء ، وقد جاء به القرآن ، والآثار ، وهو مذهب أهل السنة ، فأرواح الشهداء في حواصل طيور خضر ، وأما غيرهم فإنما يعرض مقعده بالغداة والعشي كما جاء في حديث ابن عمر وكما قال في آل فرعون : النار يعرضون عليها غدوا وعشيا
وقيل : بل المراد وجميع المؤمنين الذين يدخلون الجنة بغير حساب فيدخلون الجنة الآن بدليل عموم الأحاديث ، وقيل : بل أرواح المؤمنين على أفنية قبورهم ، وقيل : إن المتنعم جزء من الجسد تبقى فيه الروح)).

واتە فەرموودەكە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی كە ڕۆحەكان دەمێننەوەو لەناو ناچن، ڕۆحی كەسی چاكەكار دەكەوێتە نیعمەت و خۆشی، وە ڕۆحی كەسی خراپە كار دەكەوێتە عەزاب و نارەحەتی، ئەمەش بەڵگەی قورئان و (ئاثار)ەكانە، ئەمەش مەزهەب و پەیرەوی ئەهلی سوننەیە، كە ڕۆحی شەهیدەكان لە جیكڵدانەی تەیری سەوزدان، بەڵام ئەوانەی تر شوێن و بەشی خۆیان بە بەیانیان و ئێواران نیشان ئەدرێت، وەك لە فەرموودەكەی عبدالله ی كوری عومەردا هاتووە، وە چۆنیش خوای گەورە لە بارەی ئالو فیرعەون فەرموویەتی: ﴿النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا﴾ غافر٤٦) واتە: ئاگریان نیشان ئەدرێت بە بایانیان و ئێواران)).

وە وتراوە: مەبەست ئەمەیە و، وە هەموو ئەو ئیمان دارانەیە كە دەچنە بەهەشتەوە بەبێ حساب و لێ پرسینەوە، وە دەچنە بەهەشتەوە ئێستا بە بەڵگەی گشتگیری

فەرموودەكە، وە وتراوە: ڕۆحی ئیماندارەكان لەسەر لەناو چونی گۆڕەكانیانن، وە وتراوە: ئەو كەسەی دەكەوێتە خۆشی بەشێك لە لاشەی ڕۆحی تێدا دەمێنێتەوە)).

٧) تايبةت مةنديیةكاني كةسي (شةهيد) لة ثێناوی خوای طةورةدا:

لە فەرمووده‌یه‌كی صه‌حیحدا پێغه‌مبه‌ری خوای گه‌وره (صلی الله علیه وسلم) باسی تایبه‌ت مه‌ندی و خیصاله‌كانی شه‌هید ده‌كات و ده‌فه‌رموێت: ((لِلشَّهِيدِ عِنْدَ اللَّهِ سبع أو (سِتُّ) خِصَالٍ يُغْفَرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دَفْعَةٍ، وَيُرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ وَيُجَارُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَيَأْمَنُ مِنَ الْفَزَعِ الأَكْبَرِ، وَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ الْوَقَارِ، الْيَاقُوتَةُ مِنْهَا خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَيُزَوَّجُ اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ زَوْجَةً مِنَ الْحُورِ الْعِينِ، وَيُشَفَّعُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَقَارِبِهِ)).[1] **واته: شه‌هید لای خوای گه‌وره چه‌ند تایبه‌ت مه‌ندییه‌كی هه‌یه، یان حه‌وت خیصال و تایبه‌ت مه‌ندی هه‌یه، ئه‌وانیش:**

١) لەگەڵ ڕژانی یەكەم دەفعەی خوێنی خوای گەورە لە هەموو تاوانەكانی خۆش ئەبێت.
٢) وە بەش و مەقعەدەكەی خۆی لە بەهەشتدا ئەبینێت و پیشانی ئەدرێت.
٣) وە بەشی خۆی لە ئافرەتانی بەهەشت پێ ئەدرێت ، كە حۆرییە چاوگەشەكانە ، و ژمارەیان (٧٢) حۆرییە.
٤) وە لە سزاو عەزابی ناو گۆڕ ئەپارێزرێت.
٥) وە لە نارەحەتی و ئازاری حەشری گەورەش ئەپارێزرێت.
٦) وە تاجی (ویقار) ئەكرێتە سەری، كە بە یاقوت ڕازێندراوەتەوە، یەكدانەی لەوەی پێی ڕازێندراوەتەوە چاكترە لە دونیاو لەوەی لە ناویدایە.
٧) وە شەفاعەت بۆ (٧٠) لە كەسوكاری خۆی ئەكات.

[1]) صحيح: رواه امام احمد في المسند، والترمذي برقم (١٦٦٣) و ابن حبان، وصححه الالباني رحمه الله في السلسلة الصحيحة و صحيح الجامع الصغير للسيوطي و صحيح الترغيب والترهيب للمنذري، ومشكاة المصابيح، وقال حديث صحيح.

روونکردنەوە لەسەر فەرموودەکە:

یەکەم: **(خصال : صفات ، والمراد هنا صفات طيبة أي فضائل)** مەبەست لێرەدابە (تایبەت مەندی) بە واتای: سیفات و تایبەت مەندی چاکە یان ئەفزەڵ هاتووە.

دووەم: **(مغفرة كل ذنوب الشهيد ومحوها عند أول صبة من دمه إلا ما استثني منها وسيأتي)**. واتە: لێخۆشبوونی خوای گەورە لە هەموو تاوانەکانی، وە ڕۆشتنی تەواوی تاوانەکان لەگەڵ رژانی یەکەم تەکانی خوێن، تەنها ئەو شتانە نەبێت کە جیا کراونەتەوە، وەك قەرز ئەمەش دوایی باسی دێت بە پشتیونی خوای گەورە.

سێیەم : بینینی بەشی خۆی لە بەهەشتدا/ کە بەیانیان و ئێوران خوای گەورە رزقی خۆی پێ ئەدات لە خۆشی و میوەو روبارەکانی بەهەشت.

چوارەم: **(حور اللعين : أي نساء الجنة واحدتها حوراء، وهي الشديدة بياض العين الشديدة سوادها، والعين جمع عيناء وهي الواسعة العين)**. حور اللعين: واتە: ئافرەتانی بەهەشت، یەك دانەیان لە سپیەتی، کە زۆر ڕوو گەش و سپین، وە چاویان زۆر رەشە، وە (ألعين) کۆکەی (عيناء) کە واتای ئەوەیە چاویان زۆر گەورەیە.، لای خۆشمان ئەگەر کەسێك چاوی زۆر گەورەو جوان بێت، پێی ئەڵێن چاو بنە پیاڵە!

دیارە هەموو شەهیدێك لە ڕۆژی دواییدا (٧٢) حۆری پێئەدرێت، بەلاًم کەسانی جگە شەهید لە بەهەشتا (٢) حۆریان پێئەدرێت.

برایەك بۆی گێڕامەوە یەکێك لە موجاهیدە کوردەکان شەهید بوو، دوای ئەوەی لاشەکەیمان هێنایەوە، بینیمان (احتلام) ئەبوو، سبحان الله.

پێنجەم **(يجار : يحمى وينقذ)** واتە: ئەپارێزرێت و ڕزگاری ئەبێت .

شەشەم: **(لما سعى الشهيد في بذل روحه لإعزاز الدين ورفعته وتعظيمه كافأه الله بإلباسه تاج الوقار الذي هو سبب العزة والعظمة والشرف، ففيه معنى الجزاء من جنس العمل)**
واتە: لەبەر هەوڵدان و بەخشینی شەهید گیانی خۆی بۆ سەرخستنی دینی خوای گەورە، وە پلە بەرزی و گەورەیی لای خوای گەورە، هەدیەی ئەکات خوای گەورە بە (تاجی ویقار) کە هۆکارەکەشی عیزەت و گەورەیی و شەرەفە بۆ ئەو کەسەی کە پیی ئەدرێت، وە ئەوەشی لێ وەردەگیردرێت کە پاداشت وجەزاء بە پێی جنس و جۆری ئەو کارەیە کە بەندە ئەی کات بۆ خوای گەورە.

حەوتەم: **(إكرام الله للشهيد بتعدي فضله حتى شفاعة في سبعين من أهل بيته)** ڕێزگرتنی خوای گەورە بۆ شەهید، بە زیاد کردنی فەزڵی، هەتا ئەوەی خوای گەورە فەزڵی ئەوەی پێ ئەدات شەفاعەت بکات بۆ حەفتا کەسی خۆی. دیارە ئەمەش لەسەر پلەکانی شەفاعەت کە (حەوت) پلەن.

٨) شەهیدەکان لەسەر ڕووباری (بارق) ئاو ئەخۆنەوە:

عبدالله ی کوری عەباس ڕەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((الشُّهَدَاءُ عَلَى بَارِقٍ -نَهَرٍ بِبَابِ الْجَنَّةِ- فِي قُبَّةٍ خَضْرَاءَ يَخْرُجُ عَلَيْهِمْ رِزْقُهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ بُكْرَةً وَعَشِيًّا)).[١] **واتە: شەهیدەکان لەسەر (بارق) -ڕووبارێکە لە دەرگای بەهەشت- لە قوببەیەکی سەوزدا ڕزقەکەیان بۆ دێت لە بەهەشتەوە بە بەیانیان و ئێواران)).**

---

[١]) صحيح: رواه أحمد، والطبري، والطبراني، وابن حبان، والحاكم وقال : صحيح الإسناد على شرط مسلم، ووافقه الذهبي، وحسنه الشيخ الألباني، والأرناؤط.

بارق: ناوی ڕووبارێكە لە دەرگای بەهەشت.

بكرة وعشيا: بەیانیان و ئێواران.

واتە: رزق و رۆزییەكانیان نیشان ئەدرێت لەسەر رۆحیان، وە ئەچێت بۆیان رۆحیان لەگەڵ خۆشی، وەك چۆن ئاگر نیشانی ئالو فیرعەون ئەدرێت، بە بەیانیان و ئێواران، وە نارەحەتی و برسییەتی رویان تێئەكات.

ئیمامی (قورطبي) لە كتێبی (الجامع) دا فەرموویەتی:

((لعل هؤلاء هم الشهداء الذين عليهم دين وكان معهم وفاء ولم يوفوه)) واتە: رەنگە ئەوانە ئەو شەهیدانە بن كە قەرزیان لەسەر بووە، وە دەسەڵاتیان بووە بیدەنەوە، بەڵام نەیان داوەتەوە)).

٩) شةهيد بوون ضاكترة لةوةى ثياو خاوةني شارو ديَهات بيَت:

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((لأن أقتل في سبيل الله أحب إلي من أن يكون لي أهل المدر والوبر)) واتە: ئەگەر بكوژرێم لە پێناوی خوای گەورەدا پێم خۆشترە لەوەی، كە ببمە خاوەنی شارو و دێهات)).

بەڵام ئەمڕۆ دەبینین زۆرێك لە موسوڵمانان، كە تەنها لەبەر خۆشەویستی ماڵ و باخاتەكانیان جورئەتی ئەوە ناكەن هیجرەت بكەن و، بڕۆن بەدەم بانگەوازی خوای گەورەوە، كە جیهادەو بۆتە فەڕزی عەین وەك نوێژو ڕۆژوو، بۆیە ناچار هەزارو یەك تەئویل و بەهانە ئەهێننەوە بۆخۆیان.

١٠) شةهيد كاتى طيان دةرضووني هةست بة ئازار ناكات:

ئەبو هورەیرە ڕەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: ((مَا يَجِدُ الشَّهِيدُ مِنْ مَسِّ الْقَتْلِ إِلَّا كَمَا يَجِدُ أَحَدُكُمْ مَسَّ الْقَرْصَةِ)).[١]
لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە : ((الشهيد لا يجد مس القتل إلا كما يجد أحدكم القرصة يقرصها)) **واتە: شەهید هەست بە ئازاری کوشتنەکەی ناکات، ئەوەندە نەبێت کە ئێوە هەست بە ئازاری پێوەدانی هەنگێك ئەکەن)).**

القرصة: بەوە دەڵێن ئەگەر پیاو بە سەری پەنجەی و نینۆکی پێستی خۆی بگوشێت، واتە چڕنوك لە پێستی خۆی بگرێت، بە توندی هەتا ئازاری پێ بگات.

ئێمە لە ئەفغانستان ئەم حاڵەتەمان لە موجاهید (خالد الکردی) بینی، کە لە شاری (مەدینەی مونەوەرە)وە هاتبوو، کاتێك ئەلغامێکی پییا تەقییەوە، قاچی پەڕی و سکی هەڵدڕی، و مەعیدەی هاتە دەرەوە، لەگەڵ ئەمانەشدا سەری دەسی کەمێك بریندار بوو بوو، برینێکی سادە، دکتۆر (صالح لیبی) هات و، خێرا پێش هەموو شتێك دەستی دایە ورگ و ڕیخۆڵەی هەتا بیکاتەوە ناو سکی، دکتۆر صالح دەستی کرد بە گریان، کەچی (خالد الکردی) پێی ووت: ئەوە چییە دکتۆر بۆ ئەگریت، برینێکی کەم و سادەیە بەسەری دەستمەوە، بەم جۆرە دوو سەعات قسەی بۆ کردین، پاشان شەهید بوو، کەچی لەو ماوەدا هەستی بەوە نەکرد کە قاچی پەڕیوەو، سکی هەڵدڕاوەو ورگو ڕیخۆڵەی هاتۆتە دەرەوە، سبحان الله!

(١١) مەنزیلة و ئلەی شەهیدەکان:

نوعەیمی کوری عەممار ڕەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە، کابرایەك هات بۆلای پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) لێی پرسی ((أَيُّ الشُّهَدَاءِ أَفْضَلُ)) **واتە: کام شەهیدانە پلەیان بەرز ترە؟ پێغەمبەری خوا فەرمووی:** ((الَّذِينَ يَلْقَوْنَ الْقَوْمَ فِي الصَّفِّ فَلاَ يَلْفِتُونَ وُجُوهَهُمْ حَتَّى يُقْتَلُوا، أُولَئِكَ يَتَلَبَّطُونَ فِي الْغُرَفِ الْعُلا مِنَ الْجَنَّةِ، يَضْحَكُ إِلَيْهِمْ

[١]) صحيح: رواه امام احمد والترمذي والنسائي وابن ماجة وصححه الالباني رحمه الله في السلسلة الصحيحة وصحيح الجامع الصغير للسيوطي برقم (٣٧٤٥).

رَبُّكَ، وَإِذَا ضَحِكَ رَبُّكَ إِلَى عَبْدٍ فِي مَوْطِنٍ فَلاَ حِسَابَ عَلَيْهِ)).[1] **ئەوانەی کە دەگەن بە دوژمنەکانیان (بی باوەرەکان) لە ریزی پێشەوە، وە قەت ئاوڕ نادەنەوە بۆ دوواوە هەتا ئەکوژرێن، ئەوانە ئەچنە ناو ژووره بەرزەکانی بەهەشت، پەروەردگارت پێ ئەکەنێت بۆیان، خۆ ئەگەر پەروەردگارت پێکەنی بۆ بەندەیەك، ئەوە ئیتر ئەو بەندە حسابی لەسەر نییە لە ڕۆژی دواییدا)).**

سەرنج بدە برای خۆم، هاوەڵەکان پرسیاری چییان لە پێغەمبەری خوا کردووە (صلی الله علیه وسلم)، کام شەهیدە پلەی لای خوای گەورە بەرز ترە؟ سبحان الله ئەوان تەنانەت لە شەهید بونەکەشدا بە شوێن بەرزترین پلەدا گەڕاون.

وە بزانە کە پلەی شەهیدەکانیش وەك یەکتر نین، وە پلەو پاداشت بە پێی نییەت و بە ئەندازەی کردارەکە دەگۆڕێت، هەتا تۆ نییەتت زیاتر بۆ خوای گەورە بێت، وە زیاتر لە دوژمن نزیك بیتەوەو ، لە ڕیزی پێشەوە بیت و، چاوت لە دونیا نەبێت، ئەوە زیاتر پلەت لای خوای گەورە بەرز ئەبێتەوە، ئەمەش دەرسە بۆ ئەو برایانەی کە لە ڕیزەکانی پێشەوەن هەتا زیاتر دامەزراو تربن، وە بەش و پاداشتی خوای گەورەیان لە بیر نەچێت و، دڵیان نەگەڕێتەوە بۆسەر ئەو تەماح و خۆشییانەی کە بەجێیان هێشتوون، وە ئەمە والله أعلم مژدەیەکی ترە بۆ ئەو برایانەی کە کاری (ئیستشهادی) گیان فیدایی و خۆبەشخی ئەکەن و، بەسەیارە تێنتی ڕێژەکانیانەوە خۆیان ئەکەن بەناو شوێن و، بنکەکانی دوژمناندا.

وە فەرموودەیەکی دیکەش هاتووە، کە واتاکەی لەمەوە نزیکە، بەڵام لەفزەکەی جیاوازە، فەرموودەیەکی (صەحیح)دا هاتووە کە ئیمامی (ئەحمەد) و (ئەبو داود) ریوایەتیان کردووە (عبدالله ی کوری مەسعود) ڕەزای خوای لێ بێت دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: ((عَجِبَ رَبُّنَا عَزَّ وَجَلَّ مِنْ رَجُلٍ غَزَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَانْهَزَمَ -يَعْنِي أَصْحَابَهُ- فَعَلِمَ مَا عَلَيْهِ فَرَجَعَ حَتَّى أُهَرِيقَ دَمُهُ، فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى لِمَلَائِكَتِهِ

[1]) صحيح: رواه أحمد، وأبو يعلى، والطبراني في الأوسط ومسند الشاميين، وابن أبي عاصم، وصححه الشيخ الألباني.

انْظُرُوا إِلَى عَبْدِي رَجَعَ رَغْبَةً فِيمَا عِنْدِي وَشَفَقَةً مِمَّا عِنْدِي حَتَّى أُهَرِيقَ دَمُهُ))[1] **واته: پەروەردگارمان سەیری پێهات لە پیاوێك كە لە پێناوی خوای گەورەدا تێكۆشاو جەنگا، هاوەڵەكانی تێك شكان و گەرانە دواوە، وەزانی چی بەسەردێت ئەگەر بگەڕێتەوە، بەلاَم بۆخۆی بەتەنها گەرایەوە بۆ كوشتاری دوژمنان، هەتا ئەو كاتەی خوێنی ڕژا، خوای گەورە بە فریشتەكانی دەفەرموێت: سەیری ئەو بەندەم بكەن، گەرایەوە لەبەر رەغبەت و شەفەقەتی من هەتا خوێنی ڕژا)).**

وە لە ریوایەتێكی دیكەشدا ئەمە هاتووە كە پێغەمبەری خوا (صلى الله علیه وسلم) دەفەرمووێت: ((عجب ربنا لرجل أو كما قال النبي صلى الله عليه وسلم قاتل الجيش، وعاد وحده، وقاتل حتى قتل)). **واته: پەروەردگارمان سەیری پێهات، كابرایەك هاوەڵەكانی لە شەڕدا شكان و گەرانەوە بەرەو دواوە، بەلاَم ئەم تەنها بۆخۆی گەرایەوە و شەرو كوشتاری سوپاكەی دوژمنی كرد، وە شەری كرد بە تەنها هەتا كوژرا)).**

الحمدلله جێبەجێ كردنی ئەم سوننەتە گەورەیە ئەمرۆ لە بەرەكانی جیهاد زۆر دووبارە دەبێتەوە، زۆرێك لە برا موجاهیدەكانی ئیمارەی ئیسلامی لە ئەفغانستان و، دەوڵەتی ئیسلامی لە عێراق، ئەچنە ناو بنكە سەربازییەكانی هێزەكانی دوژمن، هەتا زەخیرەو فیشەك هەبێت شەڕ ئەكەن، وە زۆر چاك ئەزانن كە ڕێگەی گەرانەوەشیان نییە، وەكاتی تەواو بوونی عەتادیش، پشتێنە تێنتی ڕێژەكانیان ئەتەقێننەوە، والله أعلم ئەم فەرموودەیە بەڵگەیەكی زۆر ئاشكرایە لەسەر شەرعییەتی (ئیقتحام) كردنی سەربازگەكانی دوژمنان، خوای گەورە لە هەمووانی قبوڵ بكات و، ئەم پلەش بە ئێمە بدات.

١٢) ثلةو مةرتةبةى كوذراوةكان سيَ جؤرن:

---

[1]) صحيح: رواه احمد في مسنده و ابو داود في سنن أبي داود برقم (٢٥٣٦) و صححه الالباني رحمه الله في (مشكاة المصابيح) و (صحيح الجامع الصغير للسيوطي) برقم (٣٩٨١) و (صحيح الترغيب والترهيب للمنذري) و قال حديث صحيح....

عوتەیبە ڕەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: ((الْقَتْلَى ثَلاَثَةٌ: رَجُلٌ مُؤْمِنٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فلقي الْعَدُوَّ فَقَاتَلَ حَتَّى يُقْتَل، فَذَلِكَ الْمُمْتَحَنُ فِي خَيْمَةِ اللَّهِ تَحْتَ عَرْشِهِ لاَ يَفْضُلُهُ النَّبِيُّونَ إِلاَّ بِدَرَجَةِ النُّبُوَّةِ، وَرَجُلٌ مُؤْمِنٌ قَرَفَ عَلَى نَفْسِهِ مِنَ الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا لقي الْعَدُوَّ فَقَاتَلَ حَتَّى يُقْتَل، فَتِلْكَ مُمَصْمِصَةٌ مَحَتْ ذُنُوبَهُ وَخَطَايَاهُ إِنَّ السَّيْفَ مَحَّاءٌ لِلْخَطَايَا، وَقِيلَ لَهُ ادْخُلْ مِنْ أي أَبْوَابِ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ شِئْتَ فَإِنَّهَا ثَمَانِيَةُ أَبْوَابٍ -وَلِجَهَنَّمَ سَبْعَةُ أَبْوَابٍ- بَعْضُهَا أَفْضَلُ مِنْ بَعْضٍ يَعْنِى أَبْوَابَ الْجَنَّةِ، وَرَجُلٌ مُنَافِقٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَقَاتَلَ حَتَّى يُقْتَل فَذَاكَ فِي النَّارِ إِنَّ السَّيْفَ لاَ يَمْحُو النِّفَاقَ)).[١]

واتە: کوژراوەکان سیانن، یان سێ جۆرن:

یەکەمیان: پیاوێکی ئیماندار کۆچی کردووە بە ماڵ و گیانی، بە دوژمن گەیشتووەو شەری کردووە هەتا کوژراوە، ئەمە لە خێمەی خوای گەورەدایە لە ژێر سێبەری عەرشی خۆی، هیچ کام لە پێغەمبەران پلەی لەو بەرز تریان نییە تەنها بە پلەی پێغەمبەرایەتی نەبێت.

دووەمیان: وە پیاوێکی ئیماندار، ترساوە لەسەر نەفسی لەبەر ئەوەی تاوان و هەڵەی زۆری لەسەر نەفسی خۆی کردووە، وە بە دوژمن گەیشتووەو شەری کردووە هەتا کوژراوە، ئەمەش هەمووی پاکژ کەرەوەو شۆردنی تاوان و هەڵە کانییەتی، چونکە شمشێر تاوان پاك کەرەوەیە، یان لەگەڵ خۆیا تاوانیش ئەبات، وە لە ڕۆژی دواییدا، پێی ئەوترێت: لەم هەشت دەرگای بەهەشتەوە کامیان ئەتەوێت بە ویستی خۆت بچۆرە ژوورەوە، چونکە (بەهەشت) هەشت دەرگای هەیە، وە دۆزەخیش حەوت دەرگای هەیە، وە دەرگاکانی بەهەشت هەریەکەیان لەوی تریان چاکترە.

---

[١]) صحيح: رواه أحمد، والدارمي، والطيالسي، والطبراني، وابن حبان، والبيهقي –واللفظ له-، وقال السيوطي : هذا حديث صحيح، وحسَّنة الشيخ الألباني.

سێهەمیان: وە پیاوێكی دوو ڕووی مونافیق، بە ماڵ و گیانی كۆچی كردووە، وە شەری كردووە هەتا كوژراوە، ئائەوەش لە ئاگری دۆزەخدایە، چونكە شمشێر نیفاق و دوو ڕوویی نابات و ناشوات)).

مُمَصْمِصَةٌ: واتە: پاكژ كەرەوەو لابردنی پیسی و خراپە.

كەواتە پلەی كوژراوەكان جیاوازن، وە بە پێی نییەتیان پاداشتیان ئەگۆڕێت، خۆ ئەگەر كەسی كوژراو نییەتی بۆ خوا نەبێت و ڕییا بێت، ئەوە حسابی ڕۆشتووە لە ڕۆژی دواییدا، وە مەبەستی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) كە فەرموویەتی: ((إِنَّ السَّيْفَ مَحَّاءٌ لِلْخَطَايَا)) واتە: شمشێر تاوان پاك كەرەوەیە، یان لەگەڵ خۆیا تاوانیش ئەبات)). والله أعلم مەبەست پێی ئەوەیە كە ئەگەر كەسێك بە شمشێر خوێنی ڕژاو كوژرا، ئەوە خوای گەورە دەست بەجێ لێی خۆش ئەبێت، ئەمەش لە فەرموودەكەی میقدامی كوری مەعد دا ئاشكرا دیارە كە دەفەرموێت: ((يُغْفَرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دَفْعَةٍ)) واتە: شەهید لەگەڵ ڕژانی یەكەم دەفعەی خوێنی خوای گەورە لە هەموو تاوانەكانی خۆش ئەبێت)).

باشە كوان موجاهیدەكان، ئەوانەی ئەیانەوێت تاوانەكانیان بە شمشێر بشۆرنەوە؟؟

كەوایە برای خۆم ئێستا، بەڵێ هەر ئێستا، نییەتی خۆت بۆ خوای گەورە یەكلایی و پاك بكەرەوە، وە لەسەر بەرەكەتی خوای گەورە وەرە ڕیزەكانی پێشەوە، یان شەهید ئەبیت و، بە پلەی بەرزەوە ئەگەرێیتەوە لای خوای گەورە، یان ئەبیتە هۆكاری سەركەوتنی برا موجاهیدەكانت بە ویستی خوای گەورە.

١٣) كام كوشتنە لای خوای طەورە ئەفزەلَ ترە؟

لە فەرموودەیەكی (حەسەن)دا كە ئیمامی (ئەحمد) ڕیوایەتی كردووە (عبدالله ی كوری حوبشی) رەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە، كابرایەك هاتە خزمەت پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)، لێی پرسی ئەی پێغەمبەری خوا : ((أَيُّ الْقَتْلِ أَشْرَفُ)) یان بە

لەفزێکی تر: ((أيُّ الجِهادِ أفضَل))واتە: چاکترین یان بەشەرەفترین (کوژران) یان جیهاد کامەیە؟ پێغەمبەری خوا پێی فەرموو: ((مَنْ أُهَرِيقَ دَمُهُ وَعُقِرَ جَوَادُهُ)).[1] واتە: چاکترین جیهاد (کوژران) ئەوەیە کە پیاو لەشەردا خوێنی خۆی تێدا بڕژێت، یان لە خوێنی خۆیدا بگەوزێت، وە پێ و ئەندامەکانی ولأغەکەی ببەڕێت و تیابچێت)).

((أهريق دمه : سال دمه ثم استعمل للقتل عقر : أصل العقر قطع قوائمه بالسيف)).واتای خوێنی بڕژێت ئەوەیەکە: خوێنی بڕوات و شەهید بکوژرێت، پاشان ئەسپەکەی بۆ کوشتن بەکار بێنێت، وە ئەصلی واتای (عقر) ئەوەیە کە پەل و پۆی ولأغەکەی بە شمشێر ببەڕێت.

جوَادُهُ: ((هو الجيد من الخيل ذكراً كان أم أنثى)) مەبەست پێی ئەسپەکەیەتی، نێرینە بێت یان مێینە.

((وهذا أفضل القتل : لأن المجاهد قد جاهد بنفسه وماله ولم يرجع من ذلك بشيء)) .ئەمەش چاکترین و ئەفزەڵ ترین کوژرانە لە پێناوی خوا، چونکە کەسی موجاهید لێرەدا بە ماڵی کە ئەسپەکەیەتی و، بەگیانی جیهادی کردووە و جەنگاوە، وە هیچیانی بۆ نەگەڕاوەتەوە، بەمەش خۆی شەهید بووەو، ئەسپەکەشی تیاچووە لەو شەڕەدا.

وە ئەمەش والله أعلم جارێکی تر مژدەیەکی ترە بۆ ئەو برایانەی کە کاری (ئیستشهادی) گیان فیدایی و خۆبەخشی ئەکەن و، بەسەیارە تێنتی ڕێژەکانیانەوە خۆیان ئەکەن بەناو شوێن و، بنکەکانی دوژمناندا، وە بەخۆ تەقاندنەوەیان لە خوێنی خۆیاندا ئەگەوزێن، بەمەش بە پشتیوانی خوای گەورە خۆیان شەهید ئەبن و، ئەو سەیارەش کە پێیانە ئەتەقێتەوەو هەر پارچەیەکی ئەپەڕێت بەلایەکدا ... خوای گەورە ئەم فەزڵە گەورەمان بە نسیب بکات.

[1]) حسن صحيح: رواه أحمد، وأبو داود، والنسائي، والدارمي، والبيهقي، وصححه الشيخ الألباني، ورواه بعضهم بلفظ : أي الجهاد أفضل؟ فأجاب عليه الصلاة والسلام : (أن يعقر جوادك ويهراق دمك).

١٤) سةييدى شةهيدةكان كێيَة؟

له فەرموودەیەكی صەحیحدا كە عبداللە ی كوری جابیر رەزای خوای لەسەر بێت گێڕاویەتەوە، دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((سَيِّد الشُّهَدَاءِ حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَرَجُلٌ قَامَ إِلَى إِمَامٍ جائرٍ فَأَمَرَهُ وَنَهَاهُ فَقَتَلَهُ)).[١] **واتە: سەییدی شەهیدەكان: (حەمزەی كوری عبدالمطلب)ە، لەگەڵ پیاوێك هەستا بۆ پێشەوایەكی ستەمكار، پێشەواكە فەرمانی پێكردوو ئەم ڕێگری كرد، پێشەواكەش لەبەر ئەم لە ڕوو وەستانەی كوشتی)).**

جائر أي ظالم: واتە پێشەوای ستەم كارو زاڵم.

((وهذا يدل على منزلة الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر في الإسلام .. وإنكار المنكر والظلم في المجتمع واجب ، ولو في وجه الحاكم المسلم ، إذا كان ظالما أو فاسقا ، أما الحاكم الكافر فلا يجوز السكوت عليه بحال ، ولا يجوز ولايته ، والخروج عليه فرض من قبل الأمة جميعا)) .

واتە: ئەمەش بەڵگەیە لەسەر گەورەیی و مەنزیلەی فەرمان كردن بە چاكەو ڕێگری كردن لە خراپە لە ئیسلامدا، وە واجبی ڕێگری و بە گژا چونەوەی خراپەو ستەم لە كۆمەڵگادا ، هەتا ئەگەر بە ڕووی دسەلاتدارێك و پێشەوایەكی موسوڵمانیشدا بێت، ئەگەر ستەم كاربوو یان فاسق و لادەر، بەلاَم حاكم و دسەلاتداری كافرو بێ باوەڕ، ئەوە ئەمەیان دروست نییە بێ دەنگە كردن لێی، وە دروست نییە گوێڕایەڵی و خۆدانە پاڵی، وە دەرچوون و لێی و ڕووبەڕو بونەوەی و جەنگ لە دژی فەڕزە لەسەر تەواوی ئوممەت بە هەموویان.

١٥) رِؤحی شةهيدةكان لة جيكلَداني ثةلةوةرى سةوزدان:

---

[١]) صحيح: رواه الحاكم وصحح إسناده،و الخطيب في (تاريخ بغداد ٣/١٥٥) والطبراني في الأوسط عن ابن عباسٍ، و صححه الشيخ الألباني في السلسلة الصحيحة برقم (٣٧٤) و صحيح الترغيب والترهيب للمنذري، ورواه الترمذي بسند صحيح.

لە کەعبی کوڕی مالیکەوە ڕەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((إن أرواح الشهداء في طير خضر تعلق من ثمر الجنة أو شجر الجنة)).[1] **واتە: ڕۆحی شەهیدەکان لە ناو تەیر یان باڵداری سەوزدان، کە لە بەرو بوم و درەختی بەهەشت ئەخۆن)).**

(في طير خضر : أي في حواصل طير خضر) واتە لەناو **جیکڵدانەی تەیرو باڵداری سەوزدان...**

(تعلق : تأكل) واتە دەخۆن.

١٦) شةهيدةكان لة شويَني شةهيد بوونياندا ئةنيَذريَن:

جابری کوڕی عبدالله ڕەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((ادفِنوا القَتلى في مَصارِعَهُم)).[2] **واتە: کوژراوەکان لەو شوێنەدا بنێژن کە تێیدا شەهید بوون)).**

---

[1]) صحيح رواه الترمذي عن كعب بن مالك وهو في صحيح الجامع للألباني رحمه الله برقم (١٥٥٥)

[2]) صحيح: رواه ابوداود والنسائي وابن ماجة والترمذي وصححه الالبانى رحمه الله في صحيح الجامع برقم (٢٤٧) عن جابر رضي الله عنه.

قالها رسول الله صلى الله عليه وسلم في شهداء أحد .

(قال جابر: بينما أنا في النظارة إذ جاءت عمتي بأبي وخالي عادلتهما على ناضح (جمل) فدخلت بهما المدينة لتدفنهما في مقابرنا ، وجاء رجل ينادي : ألا إن رسول الله صلى الله عليه وسلم يأمركم أن ترجعوا بالقتلى فتدفنوها في مصارعها حيث قتلت ، فرجعنا فدفناهما في القتلى حيث قتلا . فبينما أنا في خلافة معاوية بن ابي سفيان إذ جاءني رجل فقال : يا جابر والله لقد أثار أباك عمال معاوية فبدا (ظهر) فخرج طائفة (جزء) منه ، قال : فأتيته فوجدته على النحو الذي تركته لم يتغير منه شيء ، قال : فواريته ، فصارت سنة الشهداء أن يدفنوا في مصارعهم) .خرجه أحمد بسند صحيح .

(مصارعهم : مقاتلهم) واتە كوژرانیان.

پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) كاتێك شەهیدەكانی جەنگی (ئوحود)یان هێنایەوە بۆ شاری (مەدینە) فەرمانی كرد بیگێڕنەوە بۆ ئەو شوێنەی كە تێیدا شەهید بوون، ئەمەش فەزڵی خوای گەورەیە لەسەر شەهید، كە دەبێت هەر لەو شوێنەدا بنێژرێن كە تێیدا شەهید بوون، هەرچەندە ئەمەش هەموو شوێنێك ناگرێتەوە، بۆ نمونە ئەگەر كەسی موجاهید لەناو مزگەوتدا شەهید كرا دروست نییە لەوێدا بنێژرێت.

ئەی چەند ڕۆحدرا بەهۆی سەرپێچی كردنی ئەم سوننەتە، بەوەی كاتێك كە برایەكی ئەڤغانی شەهید ئەبوو، موجاهیدەكان جەخت یان ئەكردەوە لەسەر گێڕانەوەی لاشەكەی لە بەرەكانی شەڕدا، بەمەش چەندەها برای تر شەهید ئەبوون، ئەمەش لە ئەنجامی سەرپێچی كردنی فەرمانی پێغەمبەری خوا بوو (صلی الله علیه وسلم).

١٧) جۆری شەهیدەكان:

عوقبەی كوری نافع ڕەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: ((خمس من قبض في شيء منهن فهو شهيد : المقتول في سبيل الله شهيد، والغريق في سبيل الله شهيد، والمبطون في سبيل الله شهيد، والمطعون في سبيل الله شهيد، والنفساء في سبيل الله شهيدة)).[١] **واتە: هەركەس بەهۆی ئەم پێنجەوە گیانی كێشرا ئەوە شەهیدە:**

1) **هەركەس لە پێناوی خوای گەورەدە بكوژرێت ئەوە شەهید.**
2) **وە هەركەس لە پێناوی خوای گەورەدا بخنكێت ئەوە شەهیدە.**
3) **وە ئەو كەسەی بە نەخۆشی و ئازاری سك بمرێت ئەوە شەهیدە.**

[١]) صحيح: رواه ابو داود، و النسائي عن عقبة بن نافع وهو في صحيح الجامع برقم (٣٢٤٩)

٤) وه هەرکەس بە دەردی تاعون بمرێت ئەوە شەهیدە.

٥) وه هەر ئافرەتێك بە منداڵ بوون بمرێت ئەوە شەهیدە.

ریوایەتی دیکە لەم بارەوە زۆر هاتوون، کە هەندێکی دیکەیان بە (حەوت) هاتووە، ئەوانیش سوتاوی، یان روخانی دیوار بەسەر کەسێکدا)).

وه بەشی یەکەم لە فەرموودەکە: ((المقتول في سبيل الله شهيد)) هەرکەس لە پێناوی خوای گەورەدا بکوژرێت ئەوە شەهیدە)) مەبەست لە دەستەواژەی ((في سبيل الله شهيد)) بە تەنها، پێی (جیهاد) کردنە، وەك شێخی فەرموودەناس (ئیبن حەجەری عەسقەلانی) لە (فتح الباری)دا فەرموویەتی.

زانایانی ئیسلام لەسەر ئەحکامی فەرموودەکە دەفەرموون:

((المراد بشهادة هؤلاء كلهم، غير المقتول في سبيل الله، أنهم يكون لهم في الاخرة ثواب الشهداء، وأما في الدنيا فيغسلون، ويصلى عليم، وبيان هذا، أن الشهداء ثلاثة أقسام: شهيد في الدنيا والاخرة: وهو المقتول في حرب الكفار، وشهيد في الاخرة دون أحكام الدنيا: وهو هؤلاء المذكورون هنا، وشهيد في الدنيا دون الاخرة، وهو من غل الغنيمة، أو قتل مدبرا)).

واتە: مەبەست لە شەهیدی ئەوانە هەمووی جیایە لەگەڵ شەهیدی ئەوانەی کە لە پێناوی خوای گەورەدا (جیهاد) کوژراون، بەڵکو لە رۆژی دواییدا پاداشتی شەهیدیان ئەدرێتێ، بەڵام لە دونیادا ئەشۆردرێن و، نوێژیان لەسەر ئەکرێت.

ڕوونکردنەوەی ئەمەش ئەوەیە کە شەهیدەکان (سێ) جۆرن:

١) شەهیدی دونیا ودوارۆژ: ئەویش بەو کەسە ئەوترێت کە لە جەنگ و جیهاد، دژی بێ باوەڕەکان کوژرابێت.

٢) وە شەهید لە ڕۆژی دواییدا نەك لە حوکمەکانی دونیا، ئەویش ئەو حەوتە بوون کە باس کران.

٣) وە شەهید لە دونیادا، نەك لەو دونیادا، ئەویش بەو کەسە ئەوترێت کە (غلول) دزی لە غەنیمەت کردبێت و کوژرابێت، یان لە ترسی بێ باوەران ڕای کردبێت و پشتی تێ کردبن و، کوژرابێت)).

١٨) هەرکەس بەراستی تەمەنای شەهیدی بکات، ثلەی شەهیدی ثێ ئەدرێت:

سەهلی کوری حونەیف دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَّغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ)).[١] واتە: هەرکەس داوا و تەمەنای شەهید بوون بکات لە خوای گەورە بەراستی و لەناخی دڵییەوە، ئەوە خوای گەورە ئەیگەیەنێت بە پلەو مەنزیلەی شەهیدەکان، ئەگەر لەسەر جێگای نوستنەکەشی بمرێت)).

ئەبێت لێرەدا بە چاکی واتای (بِصِدْقٍ) بزانین.

چونکە ڕاستگۆیی لە داواکردن و تەمەنای شەهید بوون بریتیە لە ئیعداد وخۆ ئامادەکاری بۆ جیهاد.

چونکە خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً﴾ ألتوبة ٤٦). واتە: ئەگەر بەراستی بیان ویستایە بچن بۆ جیهاد، ئەوە چەك و توێشوو هەموو شتێکی جیهاد کردنیان بۆ خۆیان ئامادە ئەکردو، ئیعدادیان بۆ ئەو کارە ئەکرد)).

بەلاّم ئەوە ئێستا بۆ زیاتر لە (١٠) ساڵ ئەڕوات بەسەر داگیر کردنی خاکی ئەفغانستانەوە، وە ڕێگەش هەیەو ئامینە، بەلاّم ئەو کەسەی کە تەمەنای شەهادە ئەکات و

---

[١]) صحيح: رواه احمد ومسلم وأبو داود والنسائي والترمذي وابن ماجة. وهو في صحيح الجامع برقم (٦١٥٢).

بەنیازە شەهید بێت، تا (بیشاوەر)یش نایەت، ئەوە داوا ئەکەین لە خوای گەورە کە لێی خۆش بێت، ئەگەر ئەو کەسە گومانی وایە کە راست ئەکات لە داواو تەمەنای شەهید بوونی، ئەو پیاوە (اعرابى) دەشتەکییەی نە بینیوە، کە بە پێغەمبەری خوای (صلى الله عليه وسلم) ووت: ((اتبعتك على أن أرمى إلى ها هنا وأشار إلى حلقه بسهم فأموت فأدخل الجنة)) **من بۆ ئەوە شوێنت کەوتوم هەتا بدەن لە ئێرام . ئێرام، وە بەدەستی ئاماژەی ئەکرد بۆ مل وگەردنی، بمرم و بچمە بەهەشت)).**

زۆری نەبرد کابرای دەشتەکی کە ئاماژەی ئەکرد بۆ ملی و ئەیوت هاتوم بۆ ئەوەی بدرێت لێرەم، وای لێهات و لە شەڕێکدا تیرێك دای لە گەردنی و شەهید بوو، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) پێی فەرموو: ((صدق الله فصدقه)).[1] **واتە راستی کرد لەگەڵ خوا، ئەویش ئەو پلەی بە نسیب کرد)).**

١٩) هەرکەس بەهۆی ئەسپەکەیەوە بکوژرێت شەهیدە:

ئەبو مالیکی ئەشعەری رەزای خوای لەسەر بێت دەگێرێتەوە، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((من صرع عن دابته في سبيل الله فهو شهيد)).[2] **واتە: هەرکەس بەسەر ئەسپەکەیەوە بکوژرێت ئەوە شەهیدە)).**

---

[1]) صحيح: رواه النسائي ، وصححه الالباني رحمه الله في صحيح الترغيب والترهيب للمنذري بريم ١٣٣٦.

تەواوی فەرموودەکە لە سوننەنی (النسائی) بەم جۆرە هاتووە:

((عن شداد بن الهاد : أن رجلا من الأعراب جاء إلى النبي صلى الله عليه وسلم فآمن به واتبعه ثم قال أهاجر معك فأوصى به النبي صلى الله عليه وسلم بعض أصحابه فلما كانت غزوة غنم النبي صلى الله عليه وسلم سبيا فقسم وقسم له فأعطى أصحابه ما قسم له وكان يرعى ظهرهم فلما جاء دفعوه إليه فقال ما هذا قالوا قسم قسمه لك النبي صلى الله عليه وسلم فأخذه فجاء به إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال ما هذا قال قسمته لك قال ما على هذا اتبعتك ولكني اتبعتك على أن أرمى إلى ها هنا وأشار إلى حلقه بسهم فأموت فأدخل الجنة فقال إن تصدق الله يصدقك فلبثوا قليلا ثم نهضوا في قتال العدو فأتى به النبي صلى الله عليه وسلم يحمل قد أصابه سهم حيث أشار فقال النبي صلى الله عليه وسلم أهو هو قالوا نعم قال صدق الله فصدقه ثم كفنه النبي صلى الله عليه وسلم في جبة النبي صلى الله عليه وسلم ثم قدمه فصلى عليه فكان فيما ظهر من صلاته اللهم هذا عبدك خرج مهاجرا في سبيلك فقتل شهيدا أنا شهيد على ذلك)).

[2]) صحيح: رواه الطبراني عن عقبة بن نافع وهو في صحيح الجامع للالباني برقم (٦٢١٢).

صرع: واتە كوژران.

لە فەرموودەكەی (ئومو حرامی كچی مەلحان) هاتووە دەگێڕێتەوە: ((نام رسول الله صلى الله عليه وسلم يوما قريبا مني ثم استيقظ يبتسم فقلت يا رسول الله ما أضحكك قال ناس من أمتي عرضوا على يركبون ظهر هذا البحر كالملوك على الأسرة قالت فادع الله أن يجعلني منهم قال فدعا لها ثم نام الثانية ففعل مثلها ثم قالت مثل قولها فأجابها مثل جوابه الأول قالت فادع الله أن يجعلني منهم قال أنت من الأولين قال فخرجت مع زوجها عبادة بن الصامت غازية أول ما ركب المسلمون البحر مع معاوية بن أبي سفيان فلما انصرفوا من غزاتهم قافلين فنزلوا الشام فقربت إليها دابة لتركب فصرعتها فماتت)).[1] **واتە: ڕۆژێكیان پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لە نزیك منەوە نوستبوو، پاشان هەستاو پێكەنی، وتم ئەی پێغەمبەری خوا چی تۆی كردە پێكەنین؟ فەرمووی: كەسانێك لە ئوممەتەكەم نیشاندرا كە سواری پشتی ئەم دەریا ئەبوون، وەك پاشاكان لەسەر (ئوسرە) كانیان، ووتی: ئەی پێغەمبەری خوا دوعام بۆ بكە خوای گەورە منیش بكاتە ڕیزی ئەوان، دەڵێت: دوعای بۆ كردوو پاشان نوست، دووبارە نوستەوەو وەك جاری یەكەم خەبەری بوویەوەو پێكەنی، دەڵێت ئەوەی یەكەم جار فەرمووی دووبارە فەرموویەوە، ئومو حیرام ووتی: ئەی پێغەمبەری خوا دوعام بۆ بكە خوای گەورە منیش بكاتە ڕیزی ئەوان، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) پێی فەرموو: تۆ لە یەكەمەكانیت، دەڵێت ئومو حیرام لەگەڵ مێردەكەی كە (عوبادەی كوری صامت) بوو دەرچوون بۆ غەزایەك، یەكەم كەس بوون لە موسوڵمانەكان كە سواری دەریا بوون، لەگەڵ موعاویەی كوری ئەبو سوفیان، كاتێك كە گەڕانەوە لە غەزاكە، بە قافلە لە ڕێگادا لە شام دابەزین و لایاندا، ولاخێك لێی نزیك بوویەوە هەتا ئومو حیرام سواری ببێت، ئەویش خستیە خوارەوەو مرد)).**

ئیمامی (بوخاری) ڕەحمەتی خوای لەسەر بێت فەرموویەتی:

[1]) صحيح: رواه ابو داود والنسائي وابن ماجة، وصححه الالبانى رحمه الله في صحيح ابي داود برقم ٢٤٩٠.

((وهذا يدل أيضا أن حكم الراجع من الغزو ، حكم الذاهب إليه)) **فەرموودەکەی ئومو حرامی کچی مەلحان بەڵگەیە لەسەر ئەوەی، کە حوکمی ئەو کەسەی لە شەرو غەزا ئەگەڕێتەوە، وەك ئەو کەسەیە کە ئەچێت بۆ شەرو غەزا. واتە هەمان پاداشتی هەیە.**

وە بەڵگەیە بۆ ئەوەش کە دروستە ئافرەتیش وەك پیاو داواو تەمەنای شەهید بوون بکات، وە دروستە بچێت بۆ جیهاد، بەو مەرجانەی کە شەریعەت دایناوە.

٢٠) هةركةس لةسةر دين ومالَ و خاك وشةرةف وطياني بكوذريَت شةهيدة:

سەعیدی کوری زەید رەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ قُتِلَ دُونَ أَهْلِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ قُتِلَ دُونَ دِينِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ قُتِلَ دُونَ دَمِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ)).[1] **واتە: هەرکەس لە پێناو ماڵی خۆیدا بکوژرێت شەهیدە، وە هەرکەس لەسەر کەس و ئەهلی بکوژرێت ئەوە شەهیدە، وە هەرکەس لەسەر دینی (ئیسلام) بکوژرێت ئەوە شەهیدە، وە هەرکەس لەسەر خوێن و گیانی خۆی بکوژرێت ئەوە شەهیدە)).**

ئەمەش لەزاراوەی (فیقە) دا پێی ئەوترێت: **((دفع الصائل ، والصائل هو الذي يسطو بالقوة على الأعراض والنفوس والأموال))**. واتە دوور **خستنەوەی صائیل، وە (الصائل) بەو کەسە ئەوترێت: بە زەبری هێز دەست درێژی ئەکاتە سەر ناموس و، گیان و، ماڵی موسوڵمانان)).**

هەر چوار زاناکە، واتە ئیمامی (ئەبو حەنیفە، مالك، شافعی، احمد)، کۆران لەسەر ئەوەی کە بەگژا چونەوەی دەست درێژکار (صائل) لەسەر ناموس واجبە، بەڵام دەست

[1]) صحيح: رواه أحمد، وأبو داود، والترمذي وقال : حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ، والنسائي، وأوّلهُ مرويٌّ في الصحيحين. وهو في صحيح الجامع للالباني برقم (٦٣٢١).

درێژكار لەسەر گیان و ماڵ، واجبە بەگژا چوونەوەی، وە یەكیش ئەگرێتەوە لەگەڵ رایەكی راجحی مەزهەبی مالكی و شافعی، ئەگەر بەگژا چوونەوەكەش ببێتە هۆكاری كوژرانی دەست درێژكاری موسوڵمان، واتە ئەگەر موسوڵمانێك ویستی دەست درێژی بكاتە سەر ماڵ و گیان و ناموسی خەڵكی ئەوە ئەكوژرێت ئەگەر وازی نەهێنا.

ئیمامی (جەصاص) رەحمەتی خوای لەسەر بێت فەرموویەتی:

((لا نعلم خلافا أن رجلا لو شهر سيفا على رجل ليقتله بغير حق أن على المسلمين قتله)). واتە: وانازانم هیچ خیلاف و جیاوازییەك لەوەی ئەگەر پیاوێك شمشێری راكێشا لە پیاوێكی تر هەتا بیكوژێت بە ناحەق، ئەوە لەسەر موسوڵمانانە كە بیكوژن و لەناوی بەرنەوە)).

هەروەها شێخی ئیسلام ئیبن تەیمیە رەحمەتی خوای لەسەر بێت فەرموویەتی:

((فالعدو الصائل الذي يفسد الدين والدنيا لا شيء أوجب بعد الإيمان من دفعه)). واتە: دوژمنی دەست درێژكار، كە دین و دونیا فاسد ئەكات، هیچ شتێك لە دوای ئیمان هێنان، واجب ترنییە لە دوور خستنەوەی و بە گژرا چونەوەی)).

ئای چەن موسوڵمانان بەهۆی نەزانییەوە بەم حوكمە شەرعییە زەرەر مەند بوون، پیاو هەبووە كە كەسی دەست درێژكار لە نیوەی شەودا خێزانەكەی بردووەو فڕاندویەتی، ئەمیش نەی ئەكوشتووە، لەترسی ئەوەی خوێنی موسوڵمان نەرژێت!

٢) هەركەس لەسەر ماڵی خۆی بكوژرێت شەهیدە:

ئەبو هورەیرە رەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە: جارێكیان كابرایەك هات بۆلای پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)و لێی پرسی: ئەی پێغەمبەری خوا ئەبینی ئەگەر پیاوێك هاتوو ویستی لێبوو ماڵەكەم لێ بسەنێ و زەوتی بكات؟ پێغەمبەری خوا فەرمووی:

((فلا تعطيه مالك)). واتە نەكەی ماڵەكەتی پێ بدەیت، كابرا ووتی: ئەی ئەگەر شەری لەگەڵ كردم؟ فەرمووی: ((قاتله)) تۆش لەگەڵی بەشەڕ بێ، كابرا ووتی: ئەی ئەگەر كوشتمی؟ فەرمووی: ((فأنت شهيد)) تۆ شەهیدی ، كابرا ووتی: ئەی ئەگەر من ئەوم كوشت؟ فەرمووی: ((هو في النار)). ئەو لە ئاگری دۆزەخدایە.[1]

٢٢) تەمەنا و ئاوات خواستن بۆ شەهید بوون:

ئەبو هورەیرە رەزای خوای لەسەر بێت دەگێرێتەوە كاتێك ساڵی حەوتەمی كۆچی گەرامەوە شاری مەدینە گوێم لە پێغەمبەری خوا بوو (صلى الله عليه وسلم) ئەیفەرموو: ((وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أُحْيَا ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيَا ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيَا ثُمَّ أُقْتَلُ)).[2] **واتە: سوێندم بەوەی گیانی منی بەدەستە، تەمەنا ئەكەم كە لە پێناوی**

---

[1]) صحيح: رواه سلم (١٤٠) عن أبي هريرة رضي الله عنه.

قال النووي رحمه الله في شرح مسلم :

((فَفِيهِ جَوَاز قَتْل الْقَاصِد لِأَخْذِ الْمَال بِغَيْرِ حَقّ سَوَاء كَانَ الْمَال قَلِيلًا أَوْ كَثِيرًا لِعُمُومِ الْحَدِيث . وَهَذَا قَوْلٌ لِجَمَاهِيرِ الْعُلَمَاء . وَقَالَ بَعْض أَصْحَاب مَالِك لَا يَجُوز قَتْله إِذَا طَلَبَ شَيْئًا يَسِيرًا ، كَالثَّوْبِ وَالطَّعَام ؛ وَهَذَا لَيْسَ بِشَيْءٍ ، وَالصَّوَاب مَا قَالَهُ الْجَمَاهِير . وَأَمَّا الْمُدَافَعَة عَنْ الْحَرِيم فَوَاجِبَة بِلَا خِلَاف . وَفِي الْمُدَافَعَة عَنْ النَّفْس بِالْقَتْلِ خِلَاف فِي مَذْهَبنَا وَمَذْهَب غَيْرنَا . وَالْمُدَافَعَة عَنْ الْمَال جَائِزَة غَيْر وَاجِبَة وَاَللَّه أَعْلَم . وَأَمَّا قَوْله صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : (فَلَا تُعْطِهِ) فَمَعْنَاهُ لَا يَلْزَمك أَنْ تُعْطِيَهُ وَلَيْسَ الْمُرَاد تَحْرِيم الْإِعْطَاء))انتهى

وجاء في "الموسوعة الفقهية" (٣١٨/٣٢) تحت عنوان : القتال دفاعا عن العرض والنفس والمال : " إذَا تَعَرَّضَ شَخْصٌ لِإِنْسَانٍ يُرِيدُ الِاعْتِدَاءَ عَلَى نَفْسِهِ أَوْ أَهْلِهِ أَوْ مَالِهِ : فَإِنْ أَمْكَنَهُ رَدُّهُ بِأَسْهَلِ طَرِيقَةٍ مُمْكِنَةٍ فَعَلَ ذَلِكَ ، وَإِنْ لَمْ يُمْكِنْ رَدُّهُ إلَّا بِالْقِتَالِ قَاتَلَهُ ، فَإِنْ قُتِلَ الْمُعْتَدَى عَلَيْهِ فَهُوَ شَهِيدٌ ، وَإِنْ قُتِلَ الْمُعْتَدِي فَلَا قِصَاصَ وَلَا دِيَةَ . وَهَذَا فِي الْجُمْلَةِ ..." . اهـ وهذا تلخيص مذاهب الفقهاء ، من حيث الجملة ، ولهم . بعد ذلك . تفاصيل فيما يتعلق بالدفع عن النفس أو العرض أو المال من أحكام

[2]) متفق عليه: رواه البخاري ومسلم.

فەرموودەكە بەم لەفزەش هاتووە:

((والذي نفسي بيده لولا أن رجالا من المؤمنين لاتطيب أنفسهم أن يتخلفوا عني ولا أجد ما أحملهم عليه ماتخلفت عن سرية تغزوا في سبيل الله والذي نفسي بيده لوددت أن أقتل في سبيل الله ثم أحيا ثم أقتل ثم أحيا ثم أقتل ثم أحيا ثم أقتل))

السرية : قطعة من الجيش أقصاها أربعمائة ، وجمعه سرايا . سموا بذلك لأنهم خيار العسكر وصفوتهم من الشيء .

السري : النفيس .

خوای گەورەدا بکوژرێن، پاشان زیندو ببمەوە، پاشان بکوژرێمەوە، پاشان زیندوببمەوە پاشان بکوژرێمەوە، پاشان زیندو ببمەوە پاشان بکوژرێمەوە)).

سبحان الله! سەرنج بدە پلە بەرز ترین دروست کراوی خوای گەورە تەمەناو ئاواتی شەهید بوون ئەخوازێت، ئەبێت چ پلەو مەنزیلەتێك بێت.

وە ئاشکراشە کە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) شەهید نەبووە لە جەنگدا، هەروەها ئیمامی ئەبو بەکر، وە خالیدی کوری وەلید رەزای خوایان لەسەر بێت، لەگەڵ ئەوەدا خالیدی کوری وەلید بەردەوام تەمەنای شەهید بوونی ئەکرد.

وە لە فەرموودە صەحیحەکەشدا هاتووە کە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: ((الشَّهِيد يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ لِمَا يَرَى مِنْ الْكَرَامَةِ)).[1] **واتە: تەنها شەهیدە کە ئاواتە خوازە بگەڕێتەوە دونیاو، دە جاری تر لە پێناوی خوای گەورەدا بکوژرێتەوە، لەبەر ئەو ڕێزو کەرامەتەی کە نیشانی ئەدرێت پاش شەهید بوونی)).**

ئەمەش بەڵگەیە لەسەر شەرەف و فەزڵی شەهید بوون لە پێناوی خوای گەورەدا، وە بەڵگەشە بۆ ئەوەی کە شەهید بوون چاکترین و سەلامەت ترین ڕێگەیە بۆ ئەو کەسەی بیەوێت بگەڕێتەوە بۆلای خوای گەورە، هەروەها بەڵگەشە بۆ ئەوەی کە تەنها شەهیدە هەست بە ئازاری گیان کێشان ناکات، چونکە (والله أعلم) ئەگەر هەستی بە ئازاری گیان کێشان بکردایە تەمەنای گەرانەوەو زیندو بونەوەی نە ئەکرد (دە) جاری تر.

٢٣) شەرو غەزا کردن لە دەریادا ئاداشتی دە بەرابەری هەیە لە وشکانیدا:

---

[1] ((كان النبي صلى الله عليه وسلم إذا ذكر أصحاب أحد قال : والله لوددت أني غدوت مع أصحابي بفحص الجبل)) أي بسفح لجبل.

ئەبی دەردا ڕەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: ((غزوة في البحر خير من عشر غزوات في البر ، ومن أجاز البحر فكأنما أجاز الأودية كلها والمائد فيه كالمتشحط في دمه)). واتە شەڕو غەزاكردنێك لە دەریادا پاداشتی زۆر زیاترە بە (دە) بەرامبەری شەڕو غەزایەك لە وشكانیدا، وە هەركەس لە دەریایەك بپەڕێتەوە، وەك ئەوە وایە لە هەموو شوێنەكان پەڕی بێتەوە، وە ئەو كەسەی كە لە دەریادا توشی سەر ئێشەو ڕشانەوە ئەبێت، وەك ئەو شەهیدەیە كە لەسەر زەوی لە خوێنی خۆیدا ئەتلێتەوە)).

المائد : ئەو كەسەیە كە سەری گێـژە خـوات بـەهۆی مـەوج و جوڵـەی ئـاوی دەریـاو كەشتییەوە.

المتشحط : ئەو كەسەیە كە زامار بووە و، خوێناوی بووە بە خوێنی زۆری خۆی.

وە لە ڕیوایەتێكی دیكەشدا هاتووە كە ئومو حرام ڕەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) باسی شەڕو غەزای سەر دەریای بۆ ئەكردم، وە ئەیفەرموو: ((الْمَائِدُ فِي الْبَحْرِ الَّذِي يُصِيبُهُ الْقَيْءُ لَهُ أَجْرُ شَهِيدٍ وَالْغَرِقُ لَهُ أَجْرُ شَهِيدَيْنِ)).[1] واتە: ئەوەی لە دەریادا توشی ڕشانەوە بێت و بمرێت، پاداشتی شەهیدێكی هەیە، وە هەركەس تێیدا بخنكێ پاداشتی دوو شەهیدی هەیە)).

ئیمامی (المناوی) فەرموویەتی: **((فيه حث على ركوب البحر للغزو))اهـ** واتە: فەرموودەكە بەڵگەیە لەسەر پێداگری بۆ سواربونی كەشتی دەریایی، بەنیازی جەنگ و غەزا)).

[1]) صحيح: واه أبو داود، والطبراني، والبيهقي، والحميدي، وصححه الالباني رحمه الله في صحيح الجامع الصغير للسيوطي برقم (٥١٨٧)

واللە أعلم چاكتر وایە لەسەر هەموو موجاهیدێك تەمەنای ئەوە بكات لە دەریادا، ڕوو بەڕوی دوژمنان جەنگ و جیهاد بكات، هەتا خوای گەورە ئەم فەزڵە گەورەی بە نسیب بكات.

٢٤) خوای طةورة لة هةموو تاوانيَكى شةهيد خؤش ئةبيَت بيَجطة قةرز:

عبدالله ی كوری عەمروی كوری عاص رەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ إِلَّا الدَّيْنَ)) أو ((الْقَتْلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُكَفِّرُ كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا الدَّيْنَ)).[١] واتە: خوای گەورە لە هەموو شتێكی (تاوانێكی) شەهید خۆش ئەبێت، تەنها قەرز نەبێت)) یان ((كوژران لە پێناوی خوای گەورەدا، هەموو شتێك ئەسڕێتەوە، بێجگە قەرز)).

ئیمامی (القرطبي) رەحمەتی خوای لەسەر بێت فەرموویەتی:

((الدين الذي يحبس به صاحبه عن الجنة - والله أعلم - هو الذي قد ترك له وفاء ولم يوص به ، أو قدر على الأداء ولم يؤده ، أو ادانه - استدانه - في سرف أو في سفه ومات ولم يوفه وأما من أدان في حق واجب لفاقة أوعسر ومات ولم يترك وفاء فإن الله لا يحبسه عن الجنة إن شاء الله)).

واتە: ئەو قەرزەی كە ڕێگری خاوەنەكەی ئەكات لە چوونە بەهەشت - واللە أعلم - ئەو كەسەیە كە ئەمانەتییەكی پێ ئەسپێردرێت، بەلاَم نایداتەوە، یان توانای هەیە بیداتەوە بەلاَم بە ئەنقەست نایداتەوە، یان قەرزی كردووە و، لە شتی پڕو پوچدا خەرجی كردووە و، مردووەو نەیداوەتەوە، بەلاَم ئەو كەسەی قەرز بكات بۆ شتێكی پێویستی یان حەقێكی واجب یان بۆ دەبركردنی نارەحەتییەك، و پاشان بمرێت و، پارەی نەبێت هەتا

[١]) صحيح: رواه احمد ومسلم

قەرزەكەی بۆ بدەنەوە، ئەوە ئەو كەسە بە ئیزنی خوای گەورە ڕێگەی چوونە بەهەشتی لێ ناكرێت))...

(والله أعلم) ئەو شەهیدەی ڕێگری چوونە بەهەشتی لێئەكرێت، ڕۆحەكەی لەسەر ڕوبارێك ئەبێت لای دەرگای بەهەشت كە پێی ئەوترێت: (بارقا)، لە خێمەیەكی سەوزدا، بەیانیان و ئێواران ڕۆزییەكەیان بۆ ئەچێت.

وەك ئیمامی (القرطبي) ڕەحمەتی خوای لەسەر بێت لەشەرحی فەرموودەكەی:

((الشُّهَدَاءُ عَلَى بَارِقٍ -نَهَرٍ بِبَابِ الْجَنَّةِ- فِي قُبَّةٍ خَضْرَاءَ يَخْرُجُ عَلَيْهِمْ رِزْقُهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ بُكْرَةً وَعَشِيًّا)).[1] واتە: شەهیدەكان لەسەر (بارق) -ڕووبارێكە لە دەرگای بەهەشت- لە قوبەیەكی سەوزدا رزقەكەیان بۆ دێت لە بەهەشتەوە بە بەیانیان و ئێواران)).

لە كتابی (الجامع) دا فەرموویەتی:

((لعل هؤلاء هم الشهداء الذین علیهم دین وكان معهم وفاء ولم یوفوه)) واتە: ڕەنگە ئەوانە ئەو شەهیدانە بن كە قەرزیان لەسەر بووە، وە دەتوانن بیدەنەوە، بەڵام نەیان داوەتەوە)). والله أعلم

وە لێرەدا پرسیارێك هەیە: كامیان لە پێشترە بۆ كەسی قەرزدار، بچێت بەرەو بەرەكانی جەنگ و جیهاد لە پێناوی خوای گەورەدا، یان بمێنێتەوە هەتا قەرزەكەی ئەداتەوە، پاشان بڕوات؟

لەوەڵامدا بە تەوفیقی خوای گەورە ئەڵەین:

[1]) صحيح: رواه أحمد، والطبري، والطبراني، وابن حبان، والحاكم وقال : صحيح الإسناد على شرط مسلم، ووافقه الذهبي، وحسنه الشيخ الألباني، والأرناؤط.

((إنه إذا وطيء شبر من أراضي المسلمين أصبح الجهاد فرض عين ، وهنا يخرج المدين دون إذن دائنه والولد دون إذن والده، وهذا محل اتفاق بين سلف الأمة وخلفها)) ئەگەر بستێك لە خاكی موسوڵمانان دەست درێژی كرایە سەر، جیهاد ئەبێتە فەرزی عەین، وە لێرەدا كەسی قەرزدار بەبێ پرس و روخسەتی خاوەن قەرز ئەچێت بۆ جیهاد، وە كوڕ بەبێ پرس و روخسەتی دایك و باوكی، ئەمە جێگەی یەكرایی و كۆدەنگی نێوان هەموو پێشینانی ئەم ئوممەتەو ئەوانی دوای ئەوانیشە))...

((وينظر المدين : فإن لم يكن معه سداد (قضاء) دينه فإنه ينفر ولا ينتظر قضاء الدين ، وإن كان مع المدين وفاء دينه فإنه ينظر فإن كان يظن أن الدائن لو استوفى دينه فإنه يستعمل المال في الجهاد فالواجب أداء الدين له - وفاؤه - لتحصيل المصلحتين : الوفاء والجهاد)). وە كەسی قەرزدار سەیر ئەكات: ئەگەر ئەوەندەی پارە نەبوو كە قەرزەكەی لێ بداتەوە، ئەوە دەڕوات و چاوەڕێ ناكات هەتا قەرزەكەی بداتەوە، بەلاَم ئەگەر كەسی قەرزدار توانای هەبوو قەرزەكەی بداتەوە، ئەوە ئەبێت بیداتەوە، وە سەیریش ئەكات، ئەكەر گومانی وابوو كە كەسی خاوەن قەرز، پارەی قەرزەكە خەرج ئەكات بۆ جیهاد، ئەوە هەر واجبە لەسەری كە قەرزەكەی بۆ بگێڕێتەوە، لەبەر دەست خستنی دوو بەرژەوەندی، ئەوانیش پەیوەست بوون بە دانەوەی قەرزەكەو، جیهاد كردن.

وە شێخی ئیسلام ئیبن تەیمیە رەحمەتی خوای لەسەر بێت لە (الفتاوی الكبری)دا فەرموویەتی: **((يجب على النساء الجهاد بأموالهن إن كان فيها فضل وكذلك في أموال الصغار ، إذا هجم العدو فإن دفع ضررهم عن الدين والنفس والحرمة واجب إجماعا)).** واتە: جیهاد لەسەر ئافرەتان واجبە بە ماڵ و سامانیان، ئەگەر فەزڵ و سودی هەبێت، وە بەهەمان جۆر پارەو ماڵی بچوكەكان، ئەگەر دوژمن هێرشی هێنا، ئەوە دوور خستنەوەو بە گژا چوونەوەی زەرەرو خراپەی داگیركەر لە دین و گیان و ناموس واجبە بە ئیجماعو كۆدەنگ)).

زۆر جار بینیومانە كە برای یەكتاپەرست ویستی لێبووە بچێت بۆ بەرەكانی جیهاد/ بەلام بەهۆی برە قەرزێك كە بەسەریەوە بووە و نەیتوانیوە بیداتەوە نەچووە، بێ گومان ئەمەش بێ ئگكاییە بە ئەحكامەكانی شەریعەت، چونكە ئەمە والله أعلم نابێتە ڕێگرو بەهانە بۆ نەچوونە جیهاد لەم كاتەدا كە جیهاد فەرزی عەینە وەك نوێژو ڕۆژوو. بەڵكو پێویستە ئەگەر كەسی قەرزدار توانای هەبوو قەرزەكەی بداتەوە ئەوە با بیداتەوە، ئەگەر تواناشی نەبوو ئەوە ئەتوانێت بێ پرس و روخسەتی كابرای خاوەن قەرز بڕوات بۆ جیهاد، ئەمەش بۆ ئەم كاتەی ئێستا كە جیهاد فەرزی عەینە.

٢٥) شةهيديَك يةك سوجدةشي بؤ خواى طةورة نةبردبوو:

لـە فەرموودەیەكـە (حەسـەن) دا كـە ئـەبو هـورەیرە ڕەزای خـوای لەسـەر بێـت دەگێڕێتـەوە: ((أن عمرو بن أقيش كان له ربا في الجاهلية ، فكره أن يسلم حتى يأخذه ، فجاء يوم أحد ، فقال : أين بنو عمي ؟ قالوا : بأحد ، قال : أين فلان؟ قالوا : بأحد ، قال : أين فلان ؟ قالوا : بأحد ، فلبس لأمته ، وركب فرسه ثم توجه قبلهم ، فلما رآه المسلمون قالوا : إليك عنا يا عمرو ، قال : إني قد آمنت ، فقاتل حتى جرح ، فحمل إلى أهله جريحا ، فجاءه سعد بن معاذ ، فقال لاخته : سليه : حمية لقومك أو غضبا لهم ، أم غضبا لله؟ فقال : بل غضبا لله ورسوله فمات فدخل الجنة . ما صلى لله صلاة)).[١]

واتە: عەمروی كوری ئوقەیش لە زەمانی نەفامیدا ڕیبای هەبوو لای كەسێك، نەیئەویست ئیمان بهێنێت، هەتا وەرینەگرێتەوە، ڕۆژی جەنگی ئوحود هات و، وتی: لەكوێن كورە مامەكانم؟ وتیان: لە ئوحودن، وتی: ئەی فولان؟ وتیان: ئەویش لە ئوحودە، وتی: ئەی فولان؟ وتیان: ئەویش هەر لە ئوحودە، ئەویش جل و پۆشاكی شەری پۆشی و، سوار ئەسپەكەی بوو، پاشان چوو بەرەو پیری هاوەڵەكان، كاتێك كە موسوڵمانەكان بینیان وتیان پێی: عەمرو لێمان دووركەوە و، وازمان لێ بێنەو شەرمان لەگەڵ مەكە، عەمرو وتی: من

---

[١]) حسن: رواه الجماعة ، قال الحافظ في الإصابة اسناده حسن عن ابن اسحاق، وحسنه الالباني رحمه الله في سنن أبي داود برقم ٢٥٣٧ وقال حديث حسن

ئیمان هێناوە، واتە هاتوم بۆ کۆمەکیتان نەك شەرکردن لەگەڵتان، بەم شێوە عەمرو چووە ڕیزی موسوڵمانەکان و، بەژداری جەنگی ئوحود بوو، وە شەری کرد هەتا بریندار بوو، دوای ئەوە بە برینداری بردیانەوە بۆناو کەسو کارەکەی و، سەعدی کوری مەعاز هات بۆلای، وتی بە خوشکەکەی: لێی پرسە: لەبەر گەلەکەی تورە بووەو شەری کردووە، یان لەبەر خوای گەورە؟ ووتی: لەبەر خوای گەورەو پێغەمبەرەکەی (صلی الله علیه وسلم)، عەمرو بەهۆی ئەم برینەوە مرد، و خوای گەورە کردییە بەهەشتەوە، وە یەك نوێژی نەکرد بۆ خوای گەورە)).

سبحان الله، یەك نوێژی نەکرد بۆ خوای گەورە، خوای گەورە کردییە بەهەشتەوە.

٢٦) شةهيديَك بة ضةكي خؤى كوذرابيَت:

سەلەمەی کوری ئەکوەع ڕەزای خوای لەسەر بێت دەگێڕێتەوە: ((لما كان يوم خيبر قاتل أخي قتالا شديدا فارتد عليه سيفه فقتله ، فقال أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم في ذلك ، وشكوا فيه : رجل مات بسلاحه ، فقال صلى الله عليه وسلم : مات جاهدا مجاهدا ، قال ابن شهاب : ثم سألت ابنا لسلمة بن الأكوع فحدثني عن أبيه بمثل ذلك ، غير أنه قال : فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : كذبوا ، مات جاهدا مجاهدا فله أجره مرتين)).[١] واتە: ڕۆژی جەنگی (خەیبەر) بوو، براکەم شەڕی کرد دژی بێ باوەران شەڕێکی زۆر، بەلاَم لەکاتی شەرەکەدا شمشێرەکەی بە دەستیەوە هەڵگەرایەوە ڕوو بەخۆی و کوشتی، هاوەڵەکانی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) ئەمەیان باس کرد، و گومانیان لەوە هەبوو: کە پیاوێك بە چەکی خۆی کوژرابێت، پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرمووی: مرد لە جیهادا بە موجاهیدی))

ئیبن شیهاب ئەڵێ: پاشان پرسیم لە کورەکەی سەلەمەی کوری ئەکوەع، ئەویش لە باوکییەوە بۆی هەمان شتی بۆ گێڕامەوە، تەنها ئەوە نەبێت ووتی: پێغەمبەری خوا (صلی

---

[١]) متفق عليه: رواه البخاري ومسلم.

الله عليه وسلم) فەرموویەتی: درۆیان كرد، ئەو مرد لە جیهادا بە موجاهیدی، وە دوو جار پاداشتی بۆ هەیە)).[1]

ئەمەش مژدەیەكی دیكەیە بۆ هەموو موجاهیدەكان، ئەگەر بە چەكی خۆشیان بەهەڵە بكوژرێن، ئەوە دووجار پاداشت وەرئەگرن، وە لای خوای گەورە پلەیان زۆر بەرز ترئەبێت.

٢٧) بة كةسيَكى دياريكراو ناوتريَت شةهيد:

سەهلی كوری سەعد رەزای خوای لەسەر بێت دەگێرێتەوە:

((أن رسول الله صلى الله عليه وسلم التقى هو والمشركون فاقتتلوا فلما مال رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى عسكره ومال الآخرون إلى عسكرهم وفي أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم رجل لا يدع لهم شاذة ولا فاذة إلا اتبعها يضربها بسيفه فقالوا ما أجزأ منا اليوم أحد كما أجزأ فلان فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم أما إنه من أهل النار)).[2] وفي نهاية الحديث انتحر هذا الرجل)) . **واتە: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لە شەرێكدا رووبە رووی موشریكەكان بویەوە، وە بەشەر هاتن، كاتێك پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) گەرایەوە بۆ سەربازگەكەی، وە هاوەڵەكانیش گەرانەوە سەربازگەكەیان، وە لەناو هاوەڵەكانی پێغەمبەری خوادا كابرایەك هەبوو، گەورەو بچوكی نەئەپەراند ئیلا بە شمشێرەكەی لێی ئەداو ئەی كوشت، هاوەڵەكان وتیان ئەی پێغەمبەری خوا هیچ كامل لە ئێمە ئەمرۆ وەك فلاڵن شەری نەكرد، پێغەمبەری خوا فەرمووی: بەلاّم**

---

[1]) **بەم لەفزە ئەم ریوایەتەش هاتووە:**

عن أبي سلام - وهو الحبشي - عن رجل من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم قال : (أغرنا على حي من جهينة ، فطلب رجل من المسلمين رجلا منهم ، فضربه فأخطأه وأصاب نفسه بالسيف ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أخوكم يامعشر المسلمين ، فابتدره الناس ، فوجدوه قد مات ، فلفه رسول الله صلى الله عليه وسلم بثيابه ودمائة وصلى عليه ودفنه ، فقالوا : يا رسول الله أشهيد هو؟ قال : نعم وأنا له شهيد)

سكت عليه أبو داوود والمنذري فهو حسن ، وهو في المختصر برقم (٢٤٢٨) .

[2]) متفق عليه.

خۆ ئەو لە ئەهلی ئاگرە (دۆزەخ)، وە لەکۆتاییدا ئەو کابرای برینـدار بـوو، بـەڵام خـۆی پێنەگیراو شمشێرەکەی کرد بە سکی خۆیدا و، مرد)).

ئەوەی ئیمامی بوخاری فەرموویەتی: **((لا يقال لأحد شهيد))** ئیبن حەجەری عەسقەلانی تەعلیقی لەسەر داوەو فەرموویەتی: **((أي على سبيل القطع بذلك))** واتە بەشێوەی براوە بریاری لەسەر نادەین، وە واتای قسەکەی بوخاری و ئیبن حەجەری عەسقەلانی ئەوەیە: ئێمە حوکمی ئەوە نادەین بەسەر ئەو کەسەی لە بەرەکانی شەڕ دژی بێ باوەران ئەکوژرێت کە شەهیدەو ئەچێتە بەهەشتەوە، چونکە چونە بەهەشت شتێکە ئەگەڕێتەوە بۆ نیەتی کەسی کوژراو، ئەوەش لە عیلم و زانینی خوای گەورەدایە، کەواتە بیرو باوەرو عەقیدەی ئەهلی سوننە و جەماعە ئەوەیە کە حوکمی بەهەشت و دۆزەخ نادات بەسەر هیچ کەسێکدا.

بەڵام ئەگەر کەسی کوژراو لە شەر دژی بێ باوەران ناو بنەین بە شەهید، لە پێناو جێبەجێ کردنی حوکمەکانی شەهید بەسەریدا ڕواڵەتەن، وە لەسەر بنەمای گومانی زیاتر، بەوەی کفنی نەکەین و نەیشۆرین و نوێژی لەسەر نەکەین، ئەمە شتێکە کۆڕای جمهوری پێشین وتویانە.

ئیبن حەجەری عەسقەلانی ڕەحمەتی خوای لەسەر بێت فەرموویەتی:

((ولذلك اطبق السلف على تسمية المقتولين في بدر وأحد وغيرهما شهداء ، والمراد بذلك : الحكم الظاهر المبني على الظن الغالب ، والله أعلم)) واتە: لەبەر ئەوە، پێشینان ناوی کوژراوەکان لە بەدرو ئوحودو جگە ئەوانیشیان ناو ناوە بە شەهیدەکان و جێگیریان کردووە، مەبەستیش بەوە، حوکمی ڕواڵەتە، کە بنەما کراوە لەسەر گومانی سەرکەوتوو (خێر)، خوای گەورەش زاناترە)). فتح الباری (٦/٩٠).

بەڵکو هەندێك لە فەرمووده ناسەکان، وەك (ابن كثير) لە كتابى (البداية والنهاية) ئەمەى بەو كەسانەش وتووە كە مردوون لە غەيرى شەڕيشدا، لەبارەى فەزڵێ كورى عەباسەوە فەرموويەتى: **((استشهد بطاعون عمواس)).** واتە بە تاعونى شارى عەمواس شەهيد بووە)).

وە لەبارەى حسامى كورى هاشمەوە فەرموويەتى: **((استشهد بالشام)).** واتە لە شام شەهيد بووە)).[1]

هەروەها ئيبن كەثير لەبارەى نوعمانى كورى موقرنى مەزنييەوە فەرموويەتى:

((بعثه الفاروق أميرا على الجنود إلى نهاوند ، ففتح الله على يديه فتحا عظيما ، ومكن الله له في تلك البلاد ، ومكنه من رقاب أولئك العباد ، ومكن به للمسلمين هنالك إلى يوم التناد ومنحه النصر في الدنيا ويوم يقوم الأشهاد ، وأتاح له بعد ما أراه ما أحب شهادة عظيمة ، وذلك غاية المراد فكان ممن قال الله تعالى في حقه في كتابه المبين وهو صراطه المستقيم: إن الله اشترى من المؤمنين أنفسهم وأموالهم بأن لهم الجنة..)).[2]

٢٨) ضاكترين رِيَطا ثاش بووني تةوحيد بؤ ضوونة بةهةشت:

لە بەرائى كورى عازەبەوە ڕەزاى خواى لەسەر بێت دەگێڕێتەوە:

((أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ مُقَنَّعٌ بِالْحَدِيدِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أُقَاتِلُ أَوْ أُسْلِمُ؟ قَالَ: أَسْلِمْ ثُمَّ قَاتِلْ فَأَسْلَمَ ثُمَّ قَاتَلَ فَقُتِلَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَمِلَ قَلِيلًا وَأُجِرَ كَثِيرًا)).[3] **واتە: كابرايەك هات بۆلاى پێغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) كە كلاَوێكى ئاسنينى لەسەردا بوو، ووتى: ئەى پێغەمبەرى خوا شەڕ بكەم يان ئيمان بێنم؟**

---

[1]) (٩٦/٤) البداية والنهاية

[2]) البداية والنهاية (١٢٣/٤)

[3]) متفق عليه: رواه البخاري ومسلم، ولفظ له.

پێغەمبەری خوا فەرمووی: ئیمان بێنەو پاشان شەڕبکە، کابرا ئیمانی هێناو شەری کرد هەتا کوژرا، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: کرداری خێری کەمی کرد، بەلاّم خێرو پاداشتی زۆری وەرگرت)).

ئەم فەرموودەش بەڵگەیە لەسەر گرنکی یەکتاپەرستی (التوحيد) وە ئەوەی کە هیچ کارێك بەبێ بوونی یەکتاپەرستی لای خوای گەورە قبوڵ نییە، و بنەمای قبوڵ بوونی هەموو کارەکانە، وە ئەوەش کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) چەندە هانی هاوەڵەکانی داوە لەسەر جیهادو شەهید بوون لە پێناوی خوای گەورەدا.

٢٩) بةهةشت لة ذيَر سيَبةرى شمشيَرةكاندابة:

لە ئەبو بەکری کوری عبدالله ی کوری قەیسەوە ئەویش لە باوکییەوە دەگێڕێتەوە، گوێم لە باوکم بوو، کە ئەو ئامادەی جەنگی دووژمن بووە، ئەی گێڕایەوە بۆمان: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((إِنَّ أَبْوَابَ الْجَنَّةِ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ، فَقَامَ رَجُلٌ رَثُّ الْهَيْئَةِ فَقَالَ: يَا أَبَا مُوسَى أَنْتَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ هَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ فَرَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَقْرَأُ عَلَيْكُمْ السَّلَامَ، ثُمَّ كَسَرَ جَفْنَ سَيْفِهِ فَأَلْقَاهُ ثُمَّ مَشَى بِسَيْفِهِ إِلَى الْعَدُوِّ فَضَرَبَ بِهِ حَتَّى قُتِلَ)).[١] دەرگاکانی بەهەشت لە ژێر سێبەری شمشێرەکانن، کابرایەك هەستاو ووتی: ئەبو موسا تۆ بۆخۆت گوێت لە پێغەمبەر خوا بووە (صلى الله عليه وسلم) کە وای فەرمووە؟ ووتی بەڵی، دەڵێت: گەرایەوە بۆناو هاوەڵەکانی و، ووتی سەلامتان لەسەر ئەخوێنمەوە، پاشان گیرەی شمشێرەکەی شکان و، پاشان بە شمشێرەکەیەوە رۆشت بەرەو دوژمن، دەستی کرد بەوەشاندنی هەتا کوژرا)).

سەرنج بدە برای خۆم!، هاوەڵە بەرێزەکانی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فێربوونی عیلمی شەرعییان بۆ کارپێکرد بووە، نەك بۆ ئەوەی بیزانن، بەلاّم دوایی بۆ کارپێکردنەکەی موجادەلەو نیقاشی لەسەر بکەن، یان ئیمتیازو بروانامەی لەسەر وەربگرن

[١]) صحيح: رواه احمد ومسلم وابن حبان والترمذي

و، خۆیانی پێوه بادەن، ئەوان بەو نییەنەوە پرسیاریان ئەكرد هەتا كاری پیٚ بكەن و، پاداشتی خوای گەورە دەست بخەن، بەلاٌم ئێستا؟ نابینی كەسێك كە شتێك فێر ببێت خێرا كاری پیٚ بكات، إلى من رحيم ربى، ئەوان (سئلوا وفعلوا) ئەیان پرسی و، جێبەجێیان ئەكرد، بەلاٌم ئێستا (سئلوا وخذلوا) ئەپرسن و، نایكەن و پشت ئەكەن، خوای گەورە بمان پارێزیٚ لەم نەخۆشییەی گەلی یەهود ونەصارا، ئەوانەی خوای گەورە لە بارەیانەوە فەرموویەتی: [غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ]. چونكە ئەوان ئەوەی خوای گەورە لێی داوا كردن نەیان كرد، خوای گەورەش سەری لیٚ شێواندن و غەزەبی لیٚ گرتن.

٣٠) شەهيد هەموو ئەو شتانەى ثيَ ئەدريَت كة لةم دونيا لِيَي بيَ بةش بووة:

ئەنەسی كوری مالك رەزای خوای لەسەر بێت دەگێرِێتەوە:

((أَنَّ رَجُلا أَسْوَدَ أَتَى النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنِّي رَجُلٌ أَسْوَدُ ، مُنْتِنُ الرِّيحِ ، قَبِيحُ الْوَجْهِ ، لاَ مَالَ لِي ، فَإِنْ أَنَا قَاتَلْتُ هَؤُلاءِ حَتَّى أُقْتَلَ ، فَأَيْنَ أَنَا ؟ قَالَ : فِي الْجَنَّةِ ، فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ ، فَأَتَاهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ : قَدْ بَيَّضَ اللَّهُ وَجْهَكَ ، وَطَيَّبَ رِيحَكَ ، وَأَكْثَرَ مَالَكَ ، وَقَالَ لِهَذَا أَوْ لِغَيْرِهِ : لَقَدْ رَأَيْتُ زَوْجَتَهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ ، نَازَعَتْهُ جُبَّةً لَهُ مِنْ صُوفٍ ، تَدْخُلُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ جُبَّتِهِ)).[١] واته: كابرایەكی رەش هاتە خزمەتی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)، پرسی: ئەی پێغەمبەری خوا، من پیاوێكی رِەشم و، بۆنم زۆر ناخۆشە و، روخسارم زۆر ناشرینە و، ماڵ و پارەشم نییە، ئەگەر من دژی ئەوانە (بیٚ باوەران) شەرم كرد هەتا ئەو كاتەی ئەكوژرێم، من لە كویٚ ئەبم؟ پێغەمبەری خوا پێی فەرموو: لە بەهەشت ئەبیت، یان ئەچیتە بەهەشت، كابرا شەری كرد هەتا كوژرا، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هاتوو فەرمووی: خوای گەورە روخسارت سپی كات، وە بۆن خۆشت كات، وە ماڵت زۆر كات، وە پێغەمبەری خوا بەوە یان كەسێكی تری فەرموو:

[١]) صحيح: رواه الحاكم وقال : هذا حديث صحيح على شرط مسلم ولم يخرجاه، وقال الذهبي: على شرط مسلم، وصححه أيضاً في (تاريخ الإسلام : ٤١٩/٢)، ورواه البيهقي في (دلائل النبوة ٣٠٣/٤)، وصححه الشيخ الألباني في صحيح الترغيب والترهيب.

((لَقَدْ رَأَيْتُ زَوْجَتَهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ ، نَازَعَتْهُ جُبَّةً لَهُ مِنْ صُوفٍ ، تَدْخُلُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ جُبَّتِهِ)).

واتە: بینیم خێزانەکەی لە حۆرییە چاو گەشەکان، کە جوبەکەی پێ کردەوەو، چووە نێوانی و نێوان جوبەکەیەوە)).

دەی برایان چاوەڕێ چین؟ بۆ بەرێ ناکەون؟ تاکەی زەلیلی و مەهانەتی دونیا قەبوڵ ئەکەن؟!

ضةند فةرموودةيةك لةبارةى هةلَويَستي هاوةلاَن:

ئةو شةهيدةي جةنطى (ئوحود) كة مةلائيكةى خوا شؤرديان

زۆربەمان نازناوی (حەنظەلە) هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەری خوامان (صلی اللە علیە وسلم) بیستووە، کە زانایانی سیرە لە بارەیەوە دەگێڕنەوە: (حەنظەلە) کوری (ئەبی عامری فاسق).[1] بوو، باوکی زۆر دژی پێغەمبەری خوابوو (صلی اللە علیە وسلم)، هەروەها هاوەڵی خۆشەویستی (حەنظەلە) کە (عبداللە) ی کوری ئەبو سەلول بوو، ئەویش سەلولی بابی زۆر دوژمنی پێغەمبەری خوابوو.[2]، بۆیە ئیبن شاهین بە ئیسنادێکی (حەسەن) لە عروە ئەویش لە باوکییەوە دەگێڕێتەوە: (حەنظەلە) و (عبداللە) یەکیان زۆر خۆش ئەویست، وە دوو هاوەڵی زۆر خۆشەویستی پێغەمبەری خوا بوون (صلی اللە علیە وسلم)، بەڵام باوکی هەردووکیان کە (سەلولی موناڧق) و (راهبی فاسق) بوون، زۆر دژایەتی پێغەمبەری خوایان ئەکرد، (حەنظەلە) و (عبداللە) لەبەر بێزاریان لە باوکیان هاتن بۆلای پێغەمبەری خواو وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ڕێمان بدە تا کەلەسەری باوکمان بهێنین بۆت، پێغەمبەری خوا (صلی اللە علیە وسلم) ڕێگری لێ کردن ئەو کارە بکەن)).

(حەنظەلە) خوشکی (عبداللە)ی خواست، واتە کچی (سەلولی موناڧق)، وە شەوی یەکەمی زاوایەتی (حەنظەلە) بوو، کە بانگەواز کرا بۆچوون بەرەو جەنگی ئوحود، ئەوە بوو ئەو شەوە کە (حەنظەلە) یەکەم شەوی زاوایەتییەکەی بوو، لە ناو جێگەو لەگەڵ (خاتو جەمیلەی خێزانی)، جیا بوویەوەو دەرچوو بۆ جیهاد کردن، وەکو شێر هاتە مەیدانەوە، زۆری نەبرد ئەبو سوفیان هاتوو (حەنظەلە) شمشێرێکی دا لە قاچی ئەسپەکەی و خستییە خوارەوە و، کەوتە بەردەستی (حەنظەلە)، ئەبو سوفیان هاواری کرد گەلی

---

[1]) ئەبی عامر بە (راهب) ناسرابوو، بەلام پێغەمبەری خوا (صلی اللە علیە وسلم) گۆری بە (عامری فاسق)، چونکە ئەو دوای فەتحی مەککە هەڵهات بەرەو رۆم و بۆلای هرقەل، بەو نیازەی هرقەل پشتگیری بکات بۆ ناردنی سوپا هەتا شاری مەدینە لە چنگی موسوڵمانان دەربهێننەوە، بەلام بەمەرامی نەگەشت و لە خاکی رۆم ساڵی نۆیەمی کۆچی مرد، بەبێ ئیمانی ، وە بەژداری جەنگی ئوحودی کرد دژی پێغەمبەری خوا، وە ئایەتی مزگەوتی (ضرار) هەر لەسەر ئەو دابەزی کە خوای گەورە ئەفەرموێت: [وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفَنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلا الْحُسْنَى وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ] سورة التوبة آية ١٠٧)

[2]) ئوبەی کوری سەلول بە (منافق)ی مەدینە ناسراو بوو، خوای گەورە لە بارەیەوە بە پێغەمبەری فەرموو (صلی اللە علیە وسلم) ئەگەر (٧٠) جاریش شەفاعەتی بۆ بکەیت ئەوە من هەر لەی خۆشنابم.

قورەیش وەرن بە هانامەوە، شەدادی كوری ئەسوەد هاتوو شمشێرێكی دا لە (حەنظەلە)و شەهیدی كرد، دوای ئەوە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرمووی: ((إن صاحبكم تغسله الملائكة)). **واتە (حەنظەلە)ی هاوڕێتان مەلائیكەی خوا ئەیشۆرن، لە خێزانەكەی بپرسن، (خاتو جەمیلە) فەرمووی:** ((إنه خرج لما سمع الهائعة ،وهو جنب)) **واتە: ئەو كاتێك رۆشت كە گوێبیستی بانگەواز بوو بۆ جیهاد، وە ئەو بە لەش گرانی (جنب) رۆشت))، پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرمووی:** ((لذلك غسلته الملائكة)) **لەبەر ئەوە مەلائیكەی خوا شۆردیان)).[1]، واتە لەبەر ئەوەی ئەو لەشگران بوو، مەلائیكەی خوا غوسڵیان بۆ دەركرد.[2] ئوسەیدی ساعدی ئەگێڕێتەوە: ڕۆشتین و بینیمان ئەو سەری ئاوی لێئەتكا، گەرامەوە بۆلای پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) وپێم ووت: ئەو بەلەش گرانییەوە چووە بۆ جیهاد)). وە مندالەكەی (حەنظەلە) بە كوری ئەو پیاوە ناسراوە كە مەلائیكەی خوا شۆردیان** (بنو غسیل الملائكة) .

كوان ئەوانەی ئەیانەوێت وەك (حەنظەلە) بژین و وەك ئەویش شەهید ببن، یەكەم شەوی زاوایەتی پێش ئەوە غوسڵی جیماعەكەی دەربكات رای كرد بەرەو جیهاد و شەهادەت، كوان ئەو گەنجانەی كە ئەیانەوێت (حورالطین) بەجێ بهێڵن و (حور العین) بەدەست بخەن؟!

---

[1]) **حسن صحیح: ئیمامی ئەبو عبدالله (الحاكم) دەڵێت: ئەم فەرمووده صحیحه لەسەر مەرجی مسلم، بەلام خۆی نەیهێناوە لە مسلمدا، وە ئیمامی زەهەبی لە كتابی (التخلیص)دا بێ دەنگەی لەسەر كردووە، وە شێخ ئەلبانی ئەفەرموێت: فەرموودەكە حەسەنە، وە ئیبن عەساكر لە عبدالوهاب كوری عەطائەوە گیراویەتەوە، قەتادەش لە ئەنەسی كوری مالكەوە دەگێڕێتەوە: ئەوسەكان شانازییان ئەكردوو ئەیان ووت: هەیە لە ئێمە مەلائیكەی خوا شۆردویەتی، ئەویش حەنطەلەیە، ئیبن عەساكر ئەفەرمویت: فەرموودەیەكی حسن صەحیحە.**

[2]) **هەر لەبەر ئەمە ئیمامی ئەحمەد و ئەبو حەنیفە فەرموویانە: ئەو كەسەی بەلەش گرانی شەهید ئەبێت واجبە بشۆردرێت.**

ئەمەش برای خۆم واللە أعلم خوای گەورە ئەیەوێت نیشانمان بدات كە فەزڵی شەهید چۆنەو، ڕێزو قەدری شەهید لای خوای گەورە چییە، وە ئەوەشی تێدایە كە دروستە پیاو كاتی ناچاری بە لەشگرانییەوە ڕووبە ڕووی دوژمن بوەستێتەوە.[١]

شةيتان نايةويَت مرؤظ ئيمان بةخواى طةورة بهيَنيَت و كؤض بكات و بة فةزلَى شةهادةت بطات:

[١] **برایەك بۆی گێڕامەوە یەكێك لە موجاهیدە كوردەكان شەهید بوو، دوای ئەوەی تەرمەكەیمان هێنایەوە بینیمان بەردەوام توشی جەنابە (احتلام) بوون ئەبێت. سبحان اللە.**

كۆچ كردن ڕێگەی چونه بەهەشته، بۆیه شەیتان كوێر ئەبێت بە بینیی ئەو كەسانەی كە لە پێناوی خوای گەورە كۆچ ئەكەن، هەر بۆیە لێرەدا ئەو فەرموودە باس ئەكەین كە ئیمامی (ئەحمد) و (نەسائی) و (ئیبن حەبان) لە سەبرەوە دەگێڕنەوە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: ((إن الشيطان قعد لابن آدم في أطرقه فقعد له في طريق الإسلام، قال: تسلم وتذر دينك ودين آبائك ودين آباء آبائك؟ فعصاه وأسلم، ثم قعد له بطريق الهجرة، فقال: تهاجر وتدع أرضك وسمائك؟ فعصاه فهاجر، وإنما مثل المهاجر كمثل الفرس في الطول (الطول يعني: الحبل) ثم قعد له بطريق الجهاد، فقال: تجاهد فهو جهد النفس والمال فتقاتل فت قتل، فتنكح المرأة ويقسم المال، فعصاه فجاهد، فمن فعل ذلك كان حقا على الله أن يدخله الجنة، ومن قتل كان حقا على الله أن يدخله الجنة، وإن غرق كان حقا على الله أن يدخله الجنة، وإن وقصته - رمته - دابته كان حقا على الله أن يدخله الجنة)).[1] **واتە: شەیتان دانیشتووە بۆ نەوەكانی ئادەم، لە ڕێگاكانیدا، بۆیە لە ڕێگەی ئیسلام بۆی دادەنیشێت و كەمینی بۆ دائەنێت، جا بەو كەسەی ئەیەوێت ئیسلام بێت ئەڵێت: ئەتەوێ موسوڵمان بیت و واز لەدین و دینی بابو باپیرانت بێنیت؟ ئەویش بەگوێی ناكات و موسوڵمان ئەبێت، پاشان كۆڵی لێ نادات و لەسەر ڕێگەی كۆچ كردن یەخەی پێ ئەگرێتەوەو ئەڵێت: ئەوە چییە؟ كۆچ ئەكەیت و ئەرزو ئاسمان وخاكەكەت بەجێئەهێڵیت؟ ئەویش بەگوێی ناكات و كۆچ ئەكات لەبەر ڕەزای خوای گەورە، پاشان شەیتان بەرۆكی بەرنادات و لەسەر ڕێگەی جیهاد بۆی دائەنیشێت و ئەڵێت: ئەتەوێت جیهاد بكەیت؟ ئەوە جیهادی نەفس وماڵ، ئەتەوێت شەربكەیت و بكوژرەیت؟ دوای خۆت كەسێكی تر ژنەكەت مارە بكاتەوەو ماڵەكەت دابەش بكات؟ ئەویش بەگوێی نەكردو پشتی لەشەیتان كردوو جیهادی كرد، جا هەركەس ئاوابكات ئەوە حەقە لەسەر خوای گەورە كە بیكاتە بەهەشت، وە هەركەس لە پێناوی خوای گەورە بكوژرێت، حەقە لەسەر خوای گەورە كە بیكاتە بەهەشت، وە ئەگەر خنكا هەر حەقە لەسەر خوای گەورە كە بیكاتە بەهەشت،**

[1]) صحيح: رواه احمد والنسائي وابن حبان، وصححه الالباني رحمه الله في صحيح الجامع برقم (١٦٥٢).

خۆ ئەگەر لەسەر ئاژەڵەكەشی بەربوویەوەو مرد ئەوە هەر حەقە لەسەر خوای گەورە بیكاتە بەهەشت)).

ئەمەش والله أعلم تەفسیری ئەم ئایەتەی سورەتی (التوبە)یە كە خوای گەورە ئەفەرموێت: [الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ]. التوبة:٢٠) واتە: ئەوانەی كە ئیمان یان هێنا بە خوای گەورە و لە بێ ئیمانییەوە هاتنە سەر بیرو باوەری یەكتا پەرستی و، پاشان كۆچیان كرد و، تێكۆشان لە پێناوی خوای گەورەدا بە ماڵ و گیان یان، ئەوە گەورەترین پاداشت یان بۆهەیە لای خوای گەورەوە، وە هەر ئەوانەن سەرفرازو رزگار بوو)).

چونكە ئایەتەكە باس لە (سێ) كاری گەورەكە ئەكات، ئەوانیش:

١. ئیمان
٢. هیجرەت و كۆچكردن
٣. جیهادو شەركردن لە پێناوی خوای گەورەدا بە ماڵ وگیان.

وە شەیتانیش ئەیەوێت ڕێگری ئەو كەسە بكات كە ئەیەوێت ئیمان بهێنێت و كۆچ بكات و جیهاد بكات، چونكە خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿أَعْظَمُ دَرَجَةً عِندَ اللهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ واتە ئەوانە گەورەترین پاداشت یان بۆهەیە لای خوای گەورەوە، وە هەر ئەوانەن سەرفرازو رزگار بوو)).

وە خوای گەورەش ئەفەرموێت: گەورەترین پلەو، ڕزگار بوون، دیارە خۆ والله أعلم گەورەترین پلەی بەهەشت (فیردەوسی ئەعلا)یەو، ڕزگاری و سەرفرازی بونیشیان هەر لە پێناوی خوای گەورە دایە.

ألله أكبر، ألله أكبر، ألله أكبر

والعزة لله

www.Gizing.net
gizing.net
پێگەی گزنگ
گزنگی هیوابەخشی بەدری تەمكینە